

TON VORSTENBOSCH
GUUS VLEUGEL

SCHANDAAL IN HOLLAND

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

De Nieuwe Toneelbibliotheek

Tekst #NR 596

SCHANDAAL IN HOLLAND

1.

© 1982, Ton Vorstenbosch, Guus Vleugel

De Nieuwe Toneelbibliotheek, Tekst #596
© 1982, Ton Vorstenbosch, Guus Vleugel
Eerste DNTB-druk 2022

isbn 978-94-6076-596-4
nur 307

Niets uit deze uitgave mag worden opgevoerd of verveelvoudigd zonder schriftelijke toestemming van de schrijver en De Nieuwe Toneelbibliotheek

No part of this book may be reproduced in any way without written permission from the writer and De Nieuwe Toneelbibliotheek

De Nieuwe Toneelbibliotheek bestaat uit
Mara Aronson
Connie Nijman
Ditte Pelgrom

Typografie en basis lay-out
Connie Nijman
Printwerk
Hollandridderkerk, Ridderkerk

info@denieuwetoneelbibliotheek.nl
Postadres
De Nieuwe Toneelbibliotheek
Willem Beukelsstraat 42
1097 ct Amsterdam

Schandaal in Holland is online te bestellen op:
www.denieuwetoneelbibliotheek.nl

Personages

Onno Zwier van Haren *Fries regent*
Adeleide van Haren *zijn echtgenote*
Hendrik van der Dussen *zwager van Adeleide*
Baletta van der Dussen *zuster van Adeleide*
Betje |
Doekje |
Amelia |
Caroline | *dochters van Onno en Adeleide*
Alexander Van Sandick *echtgenoot van Amelia*
Willem van Hogendorp *verloofde Van Caroline*
Generaal Tiddinga *jeugdvriend van Onno*
Willem van Haren *broer van Onno*
Louise Natalis *vrouw van Willem*
Froukje, *de meid van Adeleide*
Pietje *lijfknecht van Onno*
Brouwer *advocaat*

Het stuk speelt in de tijdspanne van 1759 tot 1769 en vangt aan op een dag in October 1759.

Scene 1 :

De salon van Adeleide Zwier van Haren te Den Haag

Scene 2:

Het huis van Van Sandick te Den Haag

Scene 3:

De kamer van generaal Tiddinga

Scene 4:

De slaapkamer van Onno Zwier van Haren

Huize Van Sandick

Scene 5:

De slaapkamer van Onno Zwier van Haren

Scene 6:

Het huis van Willem Zwier van Haren te Brussel

Scene 7:

Een salon te 's Gravenhage

Scene 8:

Het huis van de Van Haren's te Wolvega

Scene 9:

Het woud rondom Wolvega

Scene 10:

Het boudoir van Adeleide Zwier van Haren in
het huis te Wolvega

1

*De salon van mevrouw van Haren te Den Haag. October 1759.
Mevrouw van Haren staat en spreekt tot haar zwager Hendrik van der Dussen die zit.*

adeleide 'Mijnheer, daar is uw plaats niet.' Zei hij 't zo?
van der dussen Althans, zo loopt het de straten af.

adeleide 'Mijnheer, daar is uw plaats niet.' Ja, 't is goed dat hij het
gezegd heeft. En in de Algemene Staten. 't Is excellent! Wat deden de
andere heren Van der Dussen? Wat meer details als 't je blijft.

van der dussen Voyons, Adeleide, ik was toch zelf niet present. Men is 't
mij alleen op 't schielijkst komen zeggen.

adeleide Op de zetel van het prinsje plaats willen nemen. Oranje's
plaats. Die poep! Die Oostenrijkse drinkebroer! Onno heeft wel gelijk: 't
zijn vreemde façons zich voor het staatsbelang te stellen om onderwijl
alleen maar jezelf te herstellen.

van der dussen Een publieke blamage, 't is wat hem toekomt. En ook ik
ben fier, Adeleide, dat het Van Haren is die hem heeft toegediend. Zij 't
dat ik niet geheel gerust ben op de gevolgen.

adeleide Gevolgen, ach wat, Van Haren weet wat hij doet.

De meid komt binnen met de thee.

Froukje, ook een kopje voor mijnheer Van Der Dussen.

froukje Ja, mevrouw. Mogen juffrouw Betje en juffrouw Doekje ook
theedrinken in 't salet?

adeleide Stellig. En Caroline, waar is juffrouw Caroline?

tot zichzelf Nee, die zou vanmiddag promeneren zijn met de jonge Van
Hogendorp.

van der dussen Van Hogendorp? Je had er immers op tegen?

adeleide Hij is ons zeer onaangenaam met zijn speelschulden en zijn
Franse ideeën. Maar je kent ons principe, we dwarsbomen onze
dochters op 't minst in haar keuze.

Betje en Doekje komen binnen.

betje Mama, als ik naar Amelia ga logeren...

adeleide Stil, Betje, wees geen gans. Kijk wie hier is. Geef oom Van Der
Dussen een hand, net als Doekje. Oom Van Der Dussen is zojuist

gekomen met belangrijk nieuws uit de Staten. Over je vader. Hij heeft zostraks de Oostenrijker en plein public te schande gezet. Brunsvig, die onbehouwen schavuit, wou op de zetel van het prinsje plaatsnemen, wiens voogd hij is, waarop papa hem toebeet: 'Mijnheer, daar is uw plaats niet.' Wel, wat vinden jullie van zo'n vaâr?

betje Dapper en flink. Maar mama, als straks Amelia komt...
adeleide Betje, taisez-vous! Steeds dat onnozele gesnater. Het gaat hier om importante kwesties.

doekje Maar, mama, zal de faktie van de hertog papa dan nog niet heviger gaan bestoken?

van der dussen Aha, deze jongedame toont verstand. 't Zal weerom uitgelegd worden als een geste van dépit dewijl niet hij maar Van Brunswijck-Wolfenbüttel de opvoeder is van het Kind van Staat.

adeleide Ik, ik heb hem gezogen! De melk van wijlen de prinses werd door de hofarts te lijvig bevonden, waarop ik het haar zelf aanbod en ik zie nog hoe de tranen haar in de ogen schoten. Samen met jullie broertje heb ik hem gezogen, de kleine prins op de ene knie, broertje op de andere. En daarna, na de dood van zijn vader heeft toen wijlen de prinses het kind niet op Van Haren gewezen met de woorden: 'Ziedaar uw vriend!'

doekje *hangt bewonderend aan de lippen van haar mama, herhaalt eerbiedig* Ziedaar uw vriend, ja.

adeleide Was jullie vader trouwens niet samen met zijn broer Willem al de speelkameraad van de Stadhouders aan het Friese hof, toen het met de Oranjes op niemendal leek uit te lopen? In ballingschap waren ze! De nazaat van Willem de Zwijger werd door de Republiek totaal genegeerd. Welnu, 't is terecht dat zo iemand, dat jullie vader die altijd geassisteerd heeft in het welzijn van het Oranjehuis nu die poep, die schelm, in het front van Hare Hoogmogenden eens duchtig op zijn nummer heeft gezet.

betje Dapper en flink, ik zei 't al. Mama, hoe laat komt Amelia mij halen?

doekje Ik ben het eens met mama. En als papa dat heeft gedaan, dan stellig in de wetenschap dat de hertog hem niet wezenlijk kan schaden.

van der dussen Zeker. Meen niet, lieve Aleid, dat ik ook maar op 't geringst twijfel zou willen zaaien, nota bene, in zijn eigen huis, aan van Haren's wijsheid en beleid.

adeleide *legt hand op zijn arm* Mon beau-frère, cela va sans dire.
froukje *komt binnen* Mevrouw, hier is mevrouw Van Sandick om Betje te halen.

amelia *zeilt binnen en begint de aanwezigen te begroeten*

betje *springt op* Maar ik ben nog niet gereed met pakken! Mama, is 't goed als ik mijn paniers medeneem? Ik zal ze nodig hebben.

adeleide Heb je al iets gehoord, Amelia? 't Schijnt de straten af te lopen.

amelia *onder begroetingen door* Over papa en zijn affront aan de hertog? Ik vernam ervan, ja. Wel wat hautain maar zo kennen we papa.

– Certainement, Betje, neem in elk geval je paniers mede. Maar kom, ik ga even mee naar boven om je goedje te inspekteren. *neemt Betje bij de hand en zeilt de kamer weer uit*

adeleide Wat bezielt Emilie?

doekje Da's niet moeilijk te gissen, mama. Wat haar steeds bezielt, slechtgemutstheid over haar disputen met Van Sandick.

adeleide Voilà. Vreselijk, Van der Dussen, hoe je een kind de keus van het hert laat volgen en dan schier dagelijks moet lijden onder jong echtelijk krakelen. 't Is ook de reden waarom we Betje er nu heen zenden opdat haar presentie de gemoederen in dat gezinnetje wat zal sussen.

van der dussen De jongman komt uit de kolonie van Suriname. Het zijn daar nu eenmaal andere zeden.

adeleide Wat meer is, Van Der Dussen, 't schijnt dat een negerin hem heeft gezogen, je weet 't, en Van Haren zegt altijd...

Onno Zwier Van Haren en Alexander Van Sandick komen binnen.

adeleide *springt op* Onno! Alles wel? Hoe is 't hart? En de gal? Hebben de andere heren je onheus bejegend? 't Ware schande want 't was je recht!

onno Niet mijn recht, Adeleide, 't was mijn plicht.

adeleide Je plicht, ja, je plicht. Die schelm, dat kanalje! Je hebt 't hem op 't fermst gezegd: 'Mijnheer, daar is uw plaats niet.' Sandick, jij die er bij waart, zwol je hart niet van trots bij het nobele optreden van je schoonvader?

sandick Heel niet weinig, schoonmama.

onno Ach zo, Sandick, je hebt het incident opgemerkt. Ge hebt deze keer dus niet zitten slapen. Of zeg 's eerlijk, deed het je ontwaken?

sandick *bruist op* Mijnheer, schoonpapa, wat meent u?

onno Kalmte, Sandick, schiet niet in een van je humeuren om een kleine plisanterie.

adeleide Een plisanterie, zeker. Ha, ha. c'est amusant, n'est-ce pas?

onno *tot Van der Dussen* Wel zwager, goed dat je d'r niet bij waart en nog niet op de zetel in de raad zat waar je me dagelijks om bedelt. Je had gesidderd als een juffershondje uit angst voor de gevolgen.

van der dussen Toegegeven, Van Haren, ik ben niet zo vermetel als jij maar een juffershondje, voyons.

onno Ik heb gehandeld naar eer en geweten. De hertog haat mij nu maar liefhebben deed hij mij nooit. Ik heb mij voor de Stadhouder opgeworpen en wat er van komt, kome ervan. Mevrouw, ik meen een kop thee verdiend te hebben.

adeleide Bien s'ûr. – Sandick, neem toch plaats.

sandick Nee merci, schoonmama. Ik ben wat gepresseerd.

adeleide Maar Amelia is hier. O, daar is ze.

amelia *komt binnen* Amelia, Alexander is ook trots op papa. Z'n hart zwol van trots. Je blijft toch ook wel even een kop thee meedrinken?

amelia Gaarne, mama. *kust onno* Bonjour, papa.

sandick Emilie, ik ben gepresseerd. Laten we naar huis gaan.

amelia Toe, Alexander, een kop thee. Zo gepresseerd ben je heus niet.

sandick Wat weet jij daarvan? Voilà, ik ben dus niet gepresseerd.

Hoewel ik zulks beweer ben ik niet gepresseerd. Mevrouw Sandick weet weer beter dan haar man.

amelia Als jij het zegt, Alexander, zal het wel zo wezen.

onno Stil! Van godverlaten creaturen! Besef jelui wel wat je doet? Nee, je beseft het zelfs niet. Zo verworden zijt ge, zo uitgeleverd aan uw laagste aandriften en grillen. Dit is je eigen huis niet, hoor je! Dat je daar leeft als kat en hond, en je niet ontziet elkaar in 't bijzijn der domestieken aan te vliegen, 't is treurig genoeg. Maar dat je 't hier schaamteloos voortzet, hier in je ouderhuis...! Van mezelve rep ik maar niet. Ik die voor het land Herculesarbeid verzet, waarbij misbegrip en tegenwerking mijn dagelijkse deel zijn, ik die in de boezem van mijn gezin immer pal heb gestaan voor deugd en plicht zodat respekt en ontzag mij natuurlijkerwijs behoorden te geworden, ik die vandaag 's lands belager heb moeten trotseren, zodat ik, thuisgekomen, verlang naar rust, ik zou

het voor mezelve velen, ware 't niet dat je ook haar importuneert, de beste en tederste der moeders en haar moederschap ontheiligt, ik... Ik kan het niet aanzien!

exit

adeleide 't Is wel deplorabel dat papa nu voor jullie het salon moet verlaten.

betje *komt binnen* Amelia, ik ben gereed. Ah, bonjour, Alexander. Ik ben zo geëxciteerd dat ik bij jelui logeren mag. Kom, laten we aanstonds gaan.

adeleide Betje, je hebt te wachten tot je moeder je permissie geeft. En laat Emilie en Sandick eerst d'r lui thee drinken.

amelia De lust is mij nu vergaan, mama. Alexander kan tevreden zijn, ook ik ben nu bijzonder gepresseerd. Betje, ga afscheid nemen van papa.

betje Waar is papa?

adeleide Waarschijnlijk in de bibliotheek. Maar Betje, derangeer hem nu niet. Ik zal je groetjes overbrengen. En je ziet malkander toch weer gauw. *kust betje*

Allons, wees een brave en nette jongejuffer. En vergeet je avondgebed niet.

betje Adieu mama, adieu oom, adieu Doekje.

amelia en sandick Adieu, adieu.

van der dussen 't Wordt ook mijn tijd. Alexander, hebt jelui zover een plaatsje in het rijtuig voor je oude oom? 't Is regenachtig. Nu, beste Aleid, ik zal Van Haren zelve ook niet lastig vallen. Groet hem van mij. Adieu. *tot Doekje* Adieu, beste nicht.

zodra het vertrek heeft plaatsgehad

doekje Betje als vrede stichtster bij de Van Sandicks. Ik wil niet malicieus zijn maar erg gerust erop ben ik niet.

adeleide *slaakt diepe zucht* Ik adem op nu de rust althans hier even is weergekeerd. 'n Geluk bij een ongeluk dat oom Van Der Dussen profijt zag in hun vertrek. Ik vreesde al dat we ook nog van hem zouden moeten genieten aan het diner.

doekje Hij neemt tenminste genoeg met het logement. Toen we in Friesland woonden was het strijk en zet een logeerpartij.

adeleide Da's nu voorbij, Dieu merci! Ze wonen in Delft en da's waarlijk te kort bij om dat gelogeer te rechtvaardigen. Overigens geeft het geen pas zo over oom en tante te spreken, Doekje. Al inclineert Van Der Dussen soms tot profiteren en leeglopen, 't is voor Baletta een goede echtgenoot. Althans, het had minder gekund.

onno komt binnen, een geopende brief in de hand

adeleide Onno! Ik wilde juist Doekje je thee doen brengen in de bibliotheek.

onno tot Doekje Juffer, ga 's naar je kamer. Ik heb je moeder alleen te spreken.

doekje Ja, papa.

exit

adeleide Weer wat mis met je broer? Ik zag de brief uit Bruxelles bij de post en vreesde temet het ergste.

onno Willem is met haar getrouwd. *overhandigt de brief*

adeleide Toch getrouwd met haar, met de vrouw Natalis? Ah, quelle mésalliance! Heeft hij 't er dan op gezet zichzelf en de naam Van Haren te schandvlekken? *begint haastig de brief door te lezen*

onno Helaas, 't is zijn eerste misslag niet. Heeft hij wel ooit anders begaan? Vanaf toen hij het ondervond als jeugdig lichtmis bij een hellebaardiersdochter twee bastaarden te schoppen, is 't eeuwige misère geweest: geld verkwisten aan haar, later aan haar man, last hem af te kopen, tegenheden bij 't grootbrengen van 't kroost: dan, even verbetering: 't huwelijk met Marianne, kamerjuffer bij de prinses, maar ook dat bleek een échec gezien haar kinderloosheid, en suite, het verbrassen van zijn kindsdeel, in het generaal een heilloos financiënbeleid, verwaarlozing van het grietmansambt dat moeder hem ten erve schonk, en altoos de willigheid tot het volgen van Amors minste gril, met thans als treurig sluitstuk, de echt met die wufte madam, die kapiteinsdochter uit Liège!

adeleide 't Doet pijn, nietwaar? *pakt zijn hand*

onno bitter Hoe zou 't niet pijn doen, bestelief. Hij was de trots mijner jeugd, mijn exempel, Friesland's zwierigste jonker. O, zeker, 'k heb hem ook toen somwijlen vervloekt, naijverig was ik, jaloers, dewijl hij moeders oogappel was en ieder hem aanbad, die bedorven knaap. En

ik, ik meende dat door wel studeren eenieder mij ook zou admireren, maar mij vond men pedant.

adeleide Jij die braaf was en ordentelijk. Onrechtvaardig was 't. onno Bitter was 't, ja, maar ach, zoals Willem was kon ook ik slechts van hem houden. En dan zijn gave, want dat zonnekind was immers niet slechts de lieveling der mensen maar ook van de muze. Ja, dat verafgoodde ik het meest, zijn heerlijk dichterschap. Daarom is 't ook, Aleid, dat ik nu nog hem niet waarlijk verachten kan en die ellendige zondaar voor mij wel altoos een ster zal blijven en beminnenswaard.

adeleide Hoe bizar toch dat jij jaloers waart op zo'n rijmelaar.

onno *tikje ironisch* Ik ben 't nog wellicht. Maar genoeg hierover, hij is de dichter, ik ben slechts een braaf regent. Eh bien, waar is mejuffrouw Betje? Ik heb lust haar weer maar eens een lesje catechisatie te geven in de bibliotheek.

adeleide Mais voyons, Onno! Betje is immers logeren bij Amelia.

onno Wat? Hoe nu?

adeleide 'k Moet je nog haar groetjes overbrengen. Gezien de fracas in huis... Enfin, 't schein me beter je niet te doen derangeren.

onno *gromt teleurgesteld* Ei, ei!

adeleide Onno, je schijnt me nu op eenmaal zo singulier ontstemd. Heb ik verkeerd gehandeld?

onno Je hebt wel gedaan, beste, maar je moet verstaan, de meisjes catechisatie geven kan me na een dag als vandaag soms zo agreabel verpozen.

Vier maanden later. Huize Van Sandick, op het voorplan tabourets en fauteuils. In een ervan zit Onno te eten met een norske gelaatsuitdrukking. Het is de voorkamer van de Van Sandicks. De eetzaal zal later zichtbaar worden op het achterplan. (Hiermee wordt een van nu af aan toegepaste simultaniteit ten aanzien van locaties in een scène geïntroduceerd)

caroline *komt binnen* Papa.

onno Wel, Caroline?

caroline Mama laat vragen of 't u belieft voor het dessert naar de eetzaal te komen.

onno Zo, juffer Caroline, laat mama dat vragen. Ca m'étonnerait. Uw mama heeft heel wel geremarkeerd dat ik een benauwdheid kreeg en het komt mij voor dat dit geen verzoek is van mevrouw uw mama maar een idee die uit uw eigen dwarse bol voortspruit.

caroline Met uw welnemen, papa, 't is zo embarrassant voor Amelia. 't Is haar diner, in haar huis, en uw van tafel weglopen heeft een heel genante impressie gemaakt op de andere gasten.

onno *kwaad* In 't vooruit heb ik verzocht de kachels te temperen. Amelia en Van Sandick kunnen niet van mij verlangen dat ik suffoqueer in een vertrek bovendien daar men toch alreeds door het meubilair wordt uitgedrongen. Voor het overige, juffer Caroline, kan ik u melden dat uw toon mij extreem agaceert en niet die is van een ordentelijke dochter tegen haar vaâr.

caroline Ik vraag pardon, papa, maar...

onno Niets te maren. Sinds de verloving met Van Hogendorp gaat het met jou van kwaad tot erger, mademoiselle, maar bedenkt wel dat die uitsluitend heeft plaats kunnen vinden door mijn genadige voorspraak bij je moeder.

De jonge Van Hogendorp komt op

van hogendorp Ah, vader en dochter in een intiem tête a tête, hoe stichtend. Helaas, beste Caroline, men inquieteert zich. Het diner dreigt te ontaarden in een ambulante affaire. Het is een en al va-et-vient. *tot*

Onno Mogen we hopen u edele in triomf naar het gezelschap mee terug te voeren.

onno Mijnheer, ik heb uw verloofde al bescheid gegeven, vraag haar de reden van mijn weigering.

van hogendorp Mais voyons, schoonpapa, si j'ose dire, doe ons het onvergelykelijke genoegen. 't Ware de redding van de dis. De goden morren nu Jupiter de Olympus versmaadt.

caroline Insisteer niet langer, Willem, het heeft geen zin. Papa moet en zal spelbreker zijn.

caroline en van hogendorp *begeven zich naar het achterplan*

onno *na nog een hap te hebben genomen* Scheer je weg, spinnenkop!

Op het achterplan wordt een deel van de eettafel zichtbaar.

Aanzittenden zijn: Adeleide, Amelia, Van Sandick, Van Der Dussen, Baletta Van Der Dussen, Doekje, Betje, Generaal Tiddinga, Caroline en Van Hogendorp.

adeleide *spreekt tot een van de gasten die niet zichtbaar zijn* 'k Ben 't hartelijk met u eens, mevrouw, 't is een excellent predikant. Zijn preek vorige week over Jesaja 12 vers 7 was aandoenlijk en hartverheffend. Ik mis hem liefst geen beurt. Mijn dochter Doekje apprecieert hem al evenzeer, nietwaar, Doekje?

doekje *knikt bevestigend*

caroline *tot Amelia* Papa is onhandelbaar.

amelia *met gebaar van laat maar gaan* Tant pis.

adeleide *tot gast* Ja, ik zeg altoos weer, ik heb zelden uitnemender voorganger gehoord dan dominee Chais. *op gedemptere toon tegen Caroline* Eet papa wel? Heeft men hem het dessert al gebracht?

caroline Hij schranst er lustig op los, mama, maar z'n humeur, wat 'n crime!

adeleide Natuurlijk, 't was ook affreus hoe benauwd hij werd. *bewaaiert zich* Mij kan 't minder schelen, Van Sandick, deze Surinaamse hette.

sandick Moet ik bevriezen? Ik heb koude voeten.

adeleide *tot gaste* Vous savez, madame, ik betreur het haast dat Caroline en Van Hogendorp in Rotterdam trouwen volgende week. 'k Was curieus geweest hoe dominee Chais het huwelijk had ingezegend.

tiddinga *kijkt op van zijn bord waarin hij zeer verdiept is geweest* Hoe is 't toch met Van Haren? Hij is in de voorkamer niet? Ik zal 's even informeren hoe het met 'm staat.

adeleide Vous faites bien, Tiddinga. *tot gaste* Pardon? O ja, mevrouw, u hebt wel gelijk, 't is tochtig in de Nieuwe Kerk en ware het niet voor dominee Chais dan ging ik aan het Spui ter kerke.

Aan tafel wordt de conversatie voortgezet zonder geluid, een principe dat ook in de latere simultaanscènes zal worden toegepast.

tiddinga *treedt toe op Van Haren* Zo, Van Haren, daar zijt ge. Vergun mij naar je gezondheid te informeren. Maar 't gaat al weer beter, ik zie 't aan je montere oogopslag.

onno *kijkt nog steeds zeer nors en zwijgt*

tiddinga *gaat zitten* Ach, mijn beste vriend, hoe lang smaken wij nu al het genoeg van wederzijdse vriendschap? Het belooft toch al gauw de vier decenniën. Tja, Friesland, je was me het knaapje wel, een vrolijke schavuit.

onno Voor een jeugdvriend, Tiddinga, klinkt ge bijzonder onoprecht, tenzij ge beneveld zijt door de wijn of desastreus sukkel met uw memorie. 'k Was geen vrolijke schavuit, 'k zat immer met mijn neus in de boeken.

tiddinga Wel, natuurlijk, dat spreekt vanzelf. Daarom zijt ge in uw carrière ook zo hoog geklommen. Wel gedaan, Onno, een staatsman van eerste rang zijt ge, karakter toont ge, soms naar men fluistert zelfs ietwat veel, hetgeen ik immer zal tegenspreken, behoudens, als ge me het permitteert, mon cher ami... *zwijgt even*

onno Ik permitteer het u niet.

tiddinga Aha, immer scherp en gevat. Dat mag ik lijden. Maar ik wil zeggen, bij alle goeds valt misschien te betreuren de tournure die ge voor enkele jaren maakte naar de neutraliteitspolitiek die u eerst van wijlen de prinses heeft vervreemd terwijl het ook de hertog zoals bekend niet mild heeft gestemd, waarbij nog kwam, enfin, uw affront in de Staten vier maanden geleden, hetgeen u volgens sommigen in een isolement terneer heeft doen komen.

onno Als generaal, Tiddinga, ligt het in de reden dat een neutrale politiek je niet zint. Toch meen ik dat wat je mij wezenlijk verwijt iets anders is,

namelijk dat ik je door mijn recalcitrante houding niet genoegzaam tot voorspraak kan dienen bij zeker ambt waarnaar je solliciteert.

tiddinga 't Is hier ook deksels heet, althans zo wil het mij voorkomen.

Allons, ik ga maar weer eens het gezelschap der anderen opzoeken. *wil weggaan*

onno A propos, Tiddinga, hoe is 't nu met het cadeau dat je jezelf schonk op je vijftigste verjaardag?

tiddinga Wat meent ge?

onno Bij het drinkgelag dat ge had aangericht was immers ook die deerne die u aan een leuk kwaaltje heeft geholpen. Heeft de chirurgijn u al wat opgelapt?

tiddinga Zeker, zeker, je weet, Van Haren: Mars wordt nimmer lang door Venus geblesseerd. *exit*

Een schrille lach klinkt van de eettafel.

baletta Van Hogendorp, vous êtes méchant! Men heeft u in Parijs wel heel frivole façons geleerd. Caroline, prenez garde, hij is dangereux, die mijnheer.

algemeen gelach

tiddinga *komt terug*

adeleide *niet gemeend* C'est amusant. *met grafstem tot Tiddinga* Hoe is 't met 'm, Tiddinga?

tiddinga Niet patent. Zijn benauwenis schijnt nog vermeerderd. Het kan zijn dat hij ook weer lijdt aan z'n gal.

adeleide Z'n graveel! Ah, le pauvre! Betje, wees braaf en ga papa even moed inspreken.

betje *wil opstaan* Ja, mama.

amelia *sist Betje toe* Betje, ik wil 't niet hebben. 't Zijn maar weer gekke kuren van vader.

betje *gaat weer zitten*

Kort ogenblik. Men wisselt blikken uit.

doekje Laat mij gaan, mama.

adeleide *staat op* Geen drukte, ben in een wip terug. *exit*

van der dusen Mijn complimenten, Emilie, voor je gastvrouwschap. Ik heb me bij menig bete de gelijke gevoeld van Lucullus.

amelia Merci, oom Van Der Dussen, ik doe al 't mensenmogelijke, meer kan men bezwaarlijk van mij verlangen.

Onno naderend.

adeleide Onno! Onno! Beste! Welk een horribel diner! Jij in deze misère en Emilie gedraagt zich vraiment onmogelijk.

onno Ze is de enige niet. Ah, mijn liefste Adeleide, ik zeg 't je vaker, in dit hele beestenspul komt het mij soms voor dat jij en ik 't allenig zijn bij dewelke de titel mens iets meer is dan een misplaatste pots, voor zover er toch ook eigenschappen mee worden geïndiqueerd als daar zijn: noblesse, fatsoen, burgerzin en laat ik 't maar durven zeggen: schoonheid.

adeleide *in een uitbarsting van opgekropte ergernis* Ja, Onno, ja! Kun je mij vergeven, kun je mij vergeven dat ik je zulke misbaksels ten kroost heb geschonken? Spreek me niet tegen! Misbaksels zijn het, mormels! Amelia, dat hoovaardig karonje, maar zij heeft dan nog fysieke charme, de anderen daarentegen, Caroline, dat pokdalige nest, die bête Betje met 'r hoge rug, Doekje, niet slecht van inborst maar zeer quelquonque! En dat manvolk dat ze om zich heen hebben vergaard, die oerwoudaap en die Franse fat! Wat hebben wij misdaan dat God het nodig oordeelde ons zo te geselen. 't Is vreselijk voor je!

onno Die Van Sandick, waarom moest ze hem trouwen? 't Was van stond af aan een slagveld. En wat hebben wij niet voor hen gedaan? Eerst uit Friesland hierheen verhuisd, toen Betje er in huis gedaan en nu reeds drie maanden op jouw bezorgde instigatie samen met hen gedineerd, 's weeks bij ons, 's zondags hier, alles voor de lieve vrede en al om niet, want, Aleid, het is boter aan de galg, onze offers worden niet geteld.

adeleide Onno! *omhelst hem* Hoe voel je je? Ben je ziek? *legt hand op zijn voorhoofd* Ja, je bent ziek, nietwaar? Je moet naar huis!

onno Ik ben ziek, ja.

adeleide Ik smeed je, ga naar huis. Ik meld het Amelia! *loopt naar de tafel, onderwijl* De koets voor mijnheer Van Haren.

Hierna brengt een gediensstige Onno zijn mantel.

adeleide *bij de tafel tot Amelia* Papa moet naar huis. *gaat zitten* En Betje, jij hebt hier lang genoeg gelogeed.

betje *schrikt hevig* Nee, mama, nee!

adeleide Juffrouw, je zult morgen weer thuis en onder mijn ogen komen.

betje *loopt van tafel af naar Onno die zich gereed maakt om te vertrekken* Papa, papa, ik moet thuiskomen van mama, maar alsjeblieft, laat mij hier nog wat blijven.

onno Wil je hier blijven, Betje klein? Waarom dan? Vertel het eens aan papa?

betje 't Is hier zo amusant, zo vrolijk, zo ongeregeld. Emilie en Van Sandick vechten wel maar we lachen ook vreselijk veel af. En men converseert hier zo aardig, papa. En er komen ook veel jonge heren en zo.

onno Juffrouw Betje wil mouches op doen, nietwaar? Zich rougeren, haar décolleté laten zien, is 't niet waar? Juffrouw Betje heeft heel geen zin om zeven uur op te staan zoals tehuis gebruikelijk is. En de catechisatie van dominee Chais en het leren verstellen en naaien van mama, daar heeft juffrouw Betje heel geen lust in.

betje Nee, papa.

onno Wel, mijn Betje, ik ben het geheel eens met je mama. Het wordt hoog tijd dat je weer onder haar hoede komt. *kortaf* Juffer, je doet wat je moeder je zegt. *exit*

betje *stampvoetend* Ik verfoei het, 't is détestabel! *gaat zitten pruilen in Onno's stoel aan tafel*

adeleide Waar blijft het wicht nu weer? Caroline, haal Betje.

caroline *staat op en loopt zoekend naar betje naar voren*

adeleide *tot gast* Dites, madame, u was toch ook op de laatste receptie van de prinses van Weilburg? Heeft zij u ook haar nieuwe snuifdoos getoond? O nee? Wel, het is een present van de hertog van Hannover, z'n portret staat erop afgebeeld. Waarlijk heel kunstig. Vraagt u haar de volgende keer expresselijk of ze 'm u laat zien. U moet erop staan. 't Is een wonder van smaak.

Inmiddels is het licht op de tafel uitgefaded.

caroline Betje! Betje! O, daar ben je. Wat? Huil je?

betje Ik was juist zo in mijn schik. Ik wil niet naar huis! Nooit meer!

caroline Heel begrijpelijk, Betje, 't is een verdrietig huis waar men de slaaf van zijn plichten moet zijn.

betje *blert* Ja. Ik wil niet.

caroline Welnu, dan moet je niet gaan. 't Staat je toch tegen. Dan moet je ook alles doen om hier bij Amelia te blijven.

betje Wat dan?

caroline Ja, ik weet niet. Van mijn part maak je schandaal. Par exemple, je vertelt rond wat er soms zo al gepasseerd is in de bibliotheek.

donkerslag

3

De kamer van generaal Tiddinga. Aanwezig zijn Tiddinga, de jonge Van Hogendorp en Van Sandick. De laatste twee zijn bewapend. Allen zijn zeer geagiteerd.

van hogendorp Toen ze erover begon, ik was stupefait, ahuri. Dat scharminkelige schepseltje, betast door de ontuchtige klauwen van haar eigen vaâr!

sandick Die geilaard, dat stuk schoelje!

van hogendorp Ik dacht eerst, 't zijn sottises, maar de details, ze klinken zo authentiek, zo veritabel!

tiddinga We kennen ze. Wat ik niet vatten kan, Sandick, jij die er toch bij waart gisteravond, hoe kon jij daarna je zo rustig te bedde begeven en gaan liggen snorken.

sandick Mon Dieu! 'k Wist niet metal. Ja, we zaten te kaarten, ik hoorde wel gesmiespel van het vrouwvolk met Van Hogendorp, maar ik dacht wat hij zegt: sottises. Vanmorgen nog, ik ben ordinairement met de vuilaard in de koets naar de Staten gegaan. Pas toen ik vanmiddag tehuis keerde hoorde ik het alles van Emilie!

van hogendorp O kwelling! Niet alleen Betje, dat wicht met d'r breukje, ook op mijn bruid had hij het gemunt. Laat het waar zijn dat ze hem altijd heeft kunnen weerstaan, zoals ze beweert, anders... Ik keel 'm personellement!

sandick Je bent al niet meer gebonden! Verbreek het engagement!

van hogendorp Nee, nee, je l'adore, ma petite Caroline. Goed dat Amelia haar met een list uit dat huis heeft gehaald, dat ze bij jelui is, dat niemand haar meer kan belagen.

tiddinga Die Van Der Dussen begrijp ik in 't geheel niet. We brengen hem au courant van de gruwelijkheden, hij schreeuwt ach en wee en gaat niettemin dineren bij de prinses van Weilburg. Wat is dat voor 'n immoreel personage?

Er wordt gescheld.

Daar is de schurk! Ik trek even open in het voorhuis en kom meteen weer terug. *verlaat de kamer*

sandick Ik schiet hem voor den kop.

van hogendorp Nee, Sandick, da's te vroeg, dat zou het publiek tegen ons revolteren, dat zou moord lijken.

tiddinga *keert terug, de deur achter zich sluitend* Denk erom, niet meteen schieten. Het recht moet z'n loop hebben.

De deur wordt geopend. Van der Dussen komt binnen.

van der dussen Tiddinga, wat woont ge duivels hoog. 'k Was halverwege schier blijven steken.

tiddinga Zo, Van Der Dussen, smaakte het diner bij Hunne Hoogheden u niet?

van der dussen Heelental niet. Ik heb mij bij de tweede schotel verontschuldigd wegens onwel worden en me hierheen gespoed.

Tiddinga, ik moet u spreken. We moeten tot klaarheid komen, maar ik zie onze jonge vrienden zijn ook hier, zekerlijk met 't zelfde oogmerk. sandick Nee, niet 't zelfde.

van hogendorp Wij wachten de snoodaard!

van der dussen Wat? Van Haren? Komt hij hier?

tiddinga A tout moment! Een plan van Amelia, onder pretext dat ik in een duel gewond ben en het verzoek mij bij te komen staan hebben wij hem een uur geleden een billet gestuurd.

van der dussen O, Tiddinga, wat komt ons over! Eh bien, 't is goed dat ik jelui voordien nog spreek. Ik heb m'n gedachten geordend om de naam Van Haren, ons aller weldoener, nietwaar, te sauveren...

van hogendorp Sauveren? De schoft! Aan de schandpaal met 'm!

sandick Aan 't rad! Vierendelen!

van der dussen Uw verontwaardiging, vrienden, is gerechtvaardigd en ik deel haar. Edoch, wat brengt het ons verder als we hem in stukken hakken, waartoe ik overigens ook de jeuk in eigen handen gevoel.

Gestraft zal hij wezen, maar niet zijn vrouw en kinderen, noch ook wij zelf, vrienden, jij niet, Sandick, jij niet, Van Hogendorp, jij niet, Tiddinga, en evenmin ikzelf.

sandick Ik? 'k Heb niets misdreven. Wat kan mij geschiên?

van hogendorp Er valt niets meer te sauveren. Publiekelijk dient hij onteerd, al gaat ook mijn naam ermee door het slijk!

tiddinga Tut, tut, jonge vriend, weet wat je zegt. Men strijkt niet licht een kreuk uit zijn blazoen.

van der dussen Voilà! Ik versta het nu als volgt: Van Haren in ballingschap terug naar Friesland en zijn ambten cedeert hij aan jelui. van hogendorp Terug naar Friesland! Ha, dat zou 'm wel bevallen. 't Ware wel licht de dans ontsprongen! Als Grietman van Stellingwerf lekkertjes voortleven als hadde hij nooit quoique ce soit misdaan. Ik zeg u, het zal niet gebeuren.

tiddinga Lekkertjes voortleven? Een zo hoovaardig man. Ach, jonge vriend...

sandick Ambten? Al zijn ambten?

van der dussen Ik heb mij bij de prinses wat gediverteerd met een voorlopig lijstje te maken waarbij mede een provisoire verdeling tussen ulieden.

sandick Een lijstje. O, da's convenient.

Hij treedt nader tot Van der Dussen en bekijkt de lijst.

van hogendorp Heren, da's de kwestie niet, althans niet op dit ogenblik. Laten we liever...

sandick Commissaris-generaal, toegedacht aan Van Hogendorp. Vergeef mij, mijnheer, die keuze zou ik gaarne nader wat zien toegelicht.

van hogendorp Pardon. *komt nu ook de lijst bezien evenals Tiddinga*

Parbleu, Sandick, mijnheer heeft jónu geen onheugelijke portie toegedacht.

tiddinga Mirakels! Wat ambten!

onno *komt op door de openstaande deur maar wordt niet opgemerkt*

van der dussen Ja, dat Van Haren in zijn existentie heeft stilgezeten kan men bezwaarlijk staande houden.

onno Hoe nu, Tiddinga? Ik dacht dat gij gewond waart.

Tiddinga draait zich met een ruk naar Onno om.

Ge zijt sprakeloos. Is 't wellicht uw stem die ge in het duel zijt verloren?

tiddinga *met holle stem* Helaas! 't Zijn niet mijn wonden die ons hier hebben saamgebracht maar uw gruwelen!

onno Mijn gruwelen? Aha, toch een klap voor het hoofd gehad, nietwaar? Want zo ontzind heb ik u zelden gehoord, hoe vreselijke raaskal ge ook dikwerf waart.

sandick Die toon! Die arrogante toon!

tiddinga Wees gerust, die raakt gedecideerd een noot of wat lager.

van hogendorp Perfide wangedrocht! Wacht tot men u de vileine tong uitrukt!
onno Pardon?
van hogendorp De ogen uitsteekt, de oren afhakt! Schijnheilig zwijn!
sandick Het lid afscheurt! Ha, nietwaar, men zal hem publiekelijk ontmannen!
van hogendorp Zijn kloten voor de honden werpen. Ploert! Maar ze zullen ze niet lusten!
sandick Ze zullen d'r op pissen, d'r op kakken!
onno *knijpt zich in de arm* Mon Dieu! Ik droom!
tiddinga Een droom! Dat 't zo ware en ware het mede een droom dat uw vuige lust zich aan uw dochters vergreep.
van hogendorp Bloedschennig monster!
sandick Ontaarde vaâr!
van hogendorp Was 't naar uw zin toen ge die maagdelijke zieltjes catechisatie gaaft in de bibliotheek.
onno *verbleekt* In de bibliotheek.
van der dussen *pakt een stoel voor Onno* Uw ontsteltenis is begrijpelijk. Neem plaats.
onno Ontsteltenis geenszins, dat wil zeggen, ik ben ontsteld, ja, hoe zou men 't niet wezen. *gaat zitten*
van der dussen Hoor toe, Van Haren, 't beste is dat ge meteen bekent, daarmee u zelve en ons allen een hope overtollige last besparend.
onno Wat moet ik bekennen? Ik weet niet waar jelui op doelt.
van hogendorp Weet ge het niet? Farizeeër!
sandick Schijnheilig ondier!
tiddinga Hoedt u, Van Haren. Wij ouderen kunnen ons modereren maar de jeugd is naar haar aard onbesuisd.
van der dussen Ge hebt uw dochters bij de godsdienstles misbruikt. Ontken 't niet, 't zal u niet baten.
onno *barst uit* Infame laster! Godloze imputatie! Wie waagt het mij te betichten van dees gevloekte daad! Zeg het mij dat ik hem of haar het gelaat met mijn speeksel volspuwe! Maar nee, zeg 't ook niet, 't is gelal. Gij zijt dronken of gek geworden. Laat mij gaan! *wil weggaan*
van hogendorp *slaat de deur dicht* Nee, ge zult niet gaan!
sandick Wilt ge 't weten? 't Is kleine Betje die uit de school heeft geklapt!

onno Betje? *wendt zich tot Tiddinga* Tiddinga, tenzij 't delirium ook u heeft geveld zijt ge wellicht tot enige toelichting capabel.

tiddinga Uw toon mishaagt me, Van Haren! Ik duld haar niet langer! Verstaat ge? Nimmer meer!

van der dusen *komt tussenbeide* Pas maintenant! 't Zit zo, zwager, je dochter weigerde onder tranen met tuiten naar huis te keren, naar de reden waarvan gevraagd, zij deze voor ons allen maar voor u in het bijzonder pijnlijke points onthulde. De bibliotheek kwam steeds terug in haar récit en ook de boekwerken met afbeeldingen waarmee ge haar kinderlijke fantasie tot ontucht probeerde te inciteren alsmede de handtastelijkheden daarvan vergezeld.

onno Heeft Betje zulks verteld? Gisteravond, bien sûr. Toen Amelia's gasten vertrokken waren en het jong volk nog wat in kleine kring bijeen was. Wie was erbij? Jij niet, Van Der Dussen, jij niet, Tiddinga. Men heeft u wel snel weten te alarmeren met het gerabbel van een onwijs kind.

tiddinga Haar zuster heeft het bevestigd. Caroline, Van Hogendorps bruid, ook haar hebt ge bezoedeld!

onno Caroline is vals en vol dépit. Gij gelooft haar maar verder geen levende ziel.

van der dusen Allons, Van Haren, zo dwaas zijt ge niet. U en ik weten toch samen een gans legioen van de zulken die haar volgaarne zullen geloven. Ha, mijn vriend, denk eens aan zeeke hertog.

onno *valt weer op de stoel* O, laagheid! – Zeg, Van Der Dussen, toen ik binnenkwam waart ge wel geoccupeerd met een stuk papier. Ook docht mij het woord ambten uit uw mond te klinken. Biecht eens op. Zekerlijk waart ge daar reeds over aan 't beschikken.

van der dusen Niet voor mezelve, voor uw schoonzoons.

onno Opdat ge, na mij, van hen zult profiteren. *opnieuw met grote kracht* Weg addergebroed of ik breek u de benen!

Hij loopt naar de deur. Komt even in aanraking met Van Hogendorp. Van Hogendorp springt opzij. Onno exit.

van hogendorp Godgloeïende! De vuilik raakte mij aan! 'k Voel me besmet.

sandick *trekt zijn zakdoek tevoorschijn, reikt die Van Hogendorp aan* Maak schoon! Maak schoon! 't Wordt anders je dood aan de pestilentie!

tiddinga Heeft hij bekend? Mij dunkt 't was een bekentenis toen hij vroeg: Wie was erbij? Dat beduidt toch: ik ben schuldig maar wens geen publiek éclat.

van der dussen Die Van Haren. Is iemand, zo vraag ik me af, in zo'n lutt'le tijd ooit naarder in het nauw gebracht?

donkerslag

Het bed van Onno. Onno's knecht Pietje verwarmt het bed met een beddenpan. Naast het bed Onno, half ontkleed.

onno *in mineur* Laat de beddenpan even, Pietje, knoop me ereis de breukband los.

pietje Ja, mijnheer. *legt beddenpan terzijde en helpt Onno met de band*

onno Ach, Pietje, in de loop van's mensenlot maakt hij somtijds een lelijke val en breekt iets inwendig zodat hij bijgevolg z'n ganse leven is gedoemd tot 't dragen van een breukband gelijk die jij nu bij mij losknoopt, Pietje. Wat last. Wat hinder. Toch komt men in 't leven ook wel ereis zo te vallen daar geen breukband bij baat. Nee, geen band, geen zwachtel kan die breuk verbinden. 't Zou kunnen wezen dat men dan naar zulk een last en hinder schier nog gaat verlangen.

pietje Meent mijnheer dat hij lijdt aan zijn breuk en daarom te bedde gaat?

onno Neen, 't is 't graveel. 'k Gevoel mij, Pietje, zo krank alsof ik op de gal niet 't habituele gruis maar een loodzware molensteen tors. 'k Moet direct te bedde en 't ziet ernaar uit dat deze attaque mij geruime zo niet lange tijd aan de sponde zal kluisteren. *kruipt in bed*

pietje Och here, here! En waar blijft mevrouw nu toch?

onno Mevrouw? Zeker ontvangt die gasten, Pietje, en ik wens niet dat men haar derangeert. 't Zou haar te zeer doen schrikken. Trouwens ik wil haar nu niet zien. 'k Behoef rust, Pietje, rust.

adeleide *al binnenkomend met een stapel linnengoed* Ja, Froukje, ik kom subiet. Even bij mijnheer inspekteren. *stokt* Wat, jij hier? Mon Dieu en je ligt erin?

pietje 't Is 't graveel, mevrouw. 'n Schrikkelijk grote steen. Ocherm!

adeleide Onno! Vous souffrez! *legt stapel goed terzijde, pakt zijn hand, voelt voorhoofd etc.*

onno 't Is hels, m'n beste.

adeleide Maar je was weggeroepen en nu opeens weer tehuis, te bedde. Overviel 't je onderweg?

onno *zwijgt*

adeleide Of op visite?

onno Op visite, ja.
adeleide Is daar misschien iets gepasseerd? Iets enerverends?
onno Nee, dat wil zeggen, ja, Aleid, iets affreus enerverends.
adeleide Wat dan? Zeg 't?
onno *ijlend* Quatre enragés, vier dollemannen.
adeleide Vier dollemannen? Waar?
onno Bij Tiddinga, 't was een val! Sabels! Pistolen! Vloeken!
Dreigementen!
adeleide Mais c'est ridicule! Wie waren 't en waarom?
onno 'k Weet niet. Van Sandick was erbij, Van Hogendorp, maar wat ze wilden, ik heb er tittel nog jota van begrepen.
adeleide Van Sandick? Van Hogendorp? Maar dan weet Amelia d'r van.
onno 't Zou kunnen zijn.
adeleide C'est certain! Wat die in 't schild voert. 'k Heb twee keer om Betje gezonden en die is nog steeds niet tehuis. Dan Caroline die vanmorgen een billet kreeg en zich erheen spoedde nota bene en negligé. Ik heb drie uur met 't middagmaal zitten wachten waar ook jij niet kwam doordat je weggeroepen waart en nu dit! Zeg me, heb je werkelijk totaal geen soupçon van wat zich afspeelt.
onno *kreunt* O, o, 'k ben ziek!
adeleide Je bent ziek, ja. Pietje, geef de olie.
Pietje reikt Adeleide de olie aan, Adeleide wuift hem weg. Pietje exit.
adeleide Maar, Onno, Van Sandick, ja vergeef me dat ik je kwel, wat zei hij, heb je werkelijk niets distincts kunnen onthouden?
onno 'k Zeg je al, geen woord.
adeleide Maar dat is toch vreemd. Hoe moet dat nu verder? 't Is je schoonzoon en Van Hogendorp die met je dochter onder de geboden is. Onno! In godesnaam!
onno *oprecht en diep bewogen* M'n arme Adeleide!
adeleide *zet olie weer neer* Er is iets. Iets serieus. Ik voel 't, ik zie 't aan je. Ik smeed je, verzwijg het niet.
onno Welnu, als je 't weten wilt... geef me je hand. *vat haar bij de hand en ziet haar vol aan* Vous savez, n'est-ce pas, que je vous adore?
adeleide Oui, mon ami, je le sais.

onno Welnu... *zwijgt even* Een soortement complot is 't. Men wil dat ik mijn ambten cedeer, meen ik, op 't schavot wil men mij zien, levenslang opsluiten...

adeleide Maar... Ik begrijp het niet.

onno Ik ook niet, vrouw, ik assureer het je.

adeleide Wat kan hun oogmerk zijn? – Ik ga erheen.

onno Nee, doe dat niet.

adeleide Blijf kalm, alles komt goed. 'k Was toch al van zins Betje er zelve te gaan halen. En jij hebt thans niet de vereiste tranquilliteit voor het tegemoetreden van zulk volk. Blijf kalm!

Licht op huize Van Sandick. Van Sandick, Van Hogendorp, Caroline, Betje, Amelia en Van der Dussen. Tijdens het volgende tot ze wordt aangekondigd blijft Adeleide bezig met Onno's beddengoed te schikken, zijn slaapmuts aan te reiken etc.

amelia De ploert! Hij bekent niet, zeg je. Nu, wij zullen hem zekerlijk alles doen bekennen dat hij in zijn liederlijkheid misdaan heeft, de schobbejak!

betje Amelia, denk je dat mama gepikeerd is. Ik hoop namelijk dat zij zeer gepikeerd is.

van der dussen Fi donc, Betje, 't is toch niet je streven je moeder te fâcheren.

caroline Helental niet. 't Gaat ons er alleen om dat de vuile praktijken van papa aan de kaak gesteld worden. Er moet recht gedaan, nietwaar, Willem?

van hogendorp Ah, ma chérie! *sluit haar in de armen*

sandick Ik geef Betje gelijk. Laat dat ouwe kadaver zich maar 's duchtig exciteren.

betje *aangenaam ontsteld* Oooh, Alexandre.

amelia Natuurlijk is ze gepikeerd. Ze is immers altoos gepikeerd, ça veut dire, op ons, nimmer op papa. Je zult zien dat ze Betje en Caroline gaat

verwijten papa verleid te hebben, o ja. Ik zweer jelui als papa je niet verkracht maar vergiftigd had zou mama jullie verwijten aan 't gif te zijn gesuccombeerd.

Een stem kondigt aan: 'Mevrouw, mevrouw Van Haren.'

adeleide *begeeft zich rechtstreeks naar de Van Sandicks* Emilie, wat heeft dit alles te beduiden?

amelia Nu, wat zeide ik jelui, de woorden zijn m'n mond nog niet uit of daar komt ze alreeds binnen gelijk een dolle kalkoen. Wel, moeder, zeg het maar, zijn 't Betje en Caroline die papa hebben verleid?

adeleide Verleid?

amelia Ja, papa heeft heuselijk niet met zijn vieze poten in Betje's keursje getast, nietwaar? 't Is Betje die papa het hemd van het lijf heeft gescheurd.

betje en caroline *barsten hierop in hysterisch lachen uit*

van hogendorp Serieus! Geen frivoliteiten nu. *tot Adeleide* Madame, 't is evident dat uw man schuldig is. Hij heeft zich bloedschennig aan uw dochters vergrepen.

sandick Ja, moedertje, 't is een mooi heer met wie je te bedde gaat. Hij maakt de kachel aan met zijn eigen dochters.

adeleide Maar wat vuile taal! Ik weet niet wel...

sandick De hypocriet! Tegenover andre heren *dédaigneert* hij altoos de hoerderij, maar nu komt de aap uit de mouw, hij heeft een bordeel gemaakt van zijn eigen bibliotheek.

adeleide Bibliotheek?

caroline Ik zei je toch hedenmorgen, mama, dat Betje bang was voor de bibliotheek. Maar 't was maar malligheid en kwansuis begreep je me niet.

adeleide Kwansuis? *barst heftig uit* Gekken zijn jullie, ongelukkige gekken! Hou d'r aanstonds mee op! Jelui weet niet wat je aanricht! van der dussen Maar m'n lieve zuster, vergeef me de onkiesheid, maar heb je waarlijk nooit iets diergelijks bij je man geremarqueerd?

adeleide Iets diergelijks. Wat iets diergelijks? 'k Heb bij mijn man nooit iets anders geremarqueerd dan eer en deugd. En nu, assez, ik wil er niet meer van horen. Betje, maak je gereed, mee naar huis. Caroline!

De meisjes zien elkaar een ogenblik onzeker aan.

amelia *snijdend* Neem wat eau de carmes, moederlief, je bent zo ontsteld dat je niet meer weet wat je zegt. Betje, Caroline, in stede van met mama mee te gaan, kom, naar de eetkamer. Het maal wacht. Heren, komt jelui ook.

allen *gaan giechelend, joelend en elkaar de arm gevend weg. Van der Dussen maakt ook aanstalten.*

adeleide Mon Dieu, wat monsterlijk gedrag! Van Der Dussen, je vous en prie!

van der dussen *haastig* Je dienaar, lieve zuster.

adeleide Zwager, de vraag die je stelde? Is dit dan alles serieus? En jij, geloof je voetstoots de accusaties van deze troep ontzinden?

van der dussen *neemt Adeleide bij de hand en naar een stoel* Kalmeer wat, Adeleide! Kom, neem effe plaats!

adeleide Jij, meer en beter dan iemand, kunt toch getuigenis geven van de liefde en de tederheid die Onno mij ten alle tijde heeft betoond, hoe onbesproken zijn leven en wandel altijd is geweest en hoe eendrachtig en gelukkig wij altijd hebben geleefd.

van der dussen Ik verzeker je, schoonzuster, van mijn overgrote vriendschap voor jou, je man en je kinderen.

adeleide Ik bedoel, een man van over de vijftig jaren als gij, je moet toch klaar zien dat dit een horribel complot is om mijn man, mij en m'n hele famielje ongelukkig te maken. En dan na alle verplichtingen die je aan ons hebt.

van der dussen Ik zweer, m'n lieve, alles in 't werk te stellen om die dolle mensen tot bedaren te brengen. 't Is trouwens de reden waarom ik hier ben.

adeleide *nadenkend* O. – O, goddank! Kom, laat ons tout suite naar hen toegaan om hun razernie te bedaren.

van der dussen O la la, nee, nee, 't is beter dat ik allenig ga. En jij, lieve zuster, je presentie is hier, nu niet gewenst. Wees verstandig, ga naar huis!

adeleide Naar huis gaan? Nee, ik ga niet naar huis. Doe wat je moet doen, ik wacht.

exit Van der Dussen

Slaapkamer Onno.

stem Mijnheer, de generaal Tiddinga.

onno Weiger hem toegang! O, daar ben je al.

tiddinga *is verschenen aan Onno's sponde* Ik kom als uw vriend, Onno.

Wat ge misdeed is grauwelijk en infaam maar ge weet, jeugdvriendschap bindt met stalen banden. En nu ge naar Friesland vertrekken gaat...

onno Naar Friesland?

tiddinga 't Is Van Der Dussen's idee, 't schijnt mij excellent en ongetwijfeld u zelve ook als ge even uw bon sens gebruikt. 't Zal daaraan niet schorten, naar ik vertrouw, daar ge te mijnent ook al zo verstandig waart, nietwaar, te bekennen.

onno Schelm! Hoe waag je 't! 'k Heb niet bekend!

tiddinga 't Is waar, ge hebt slechts ten halve bekend. En dat is wat uw schoonzoons en ongetwijfeld ook uw kinderen furieus maakt. Begrijpelijk dat daarstraks de presentie der anderen u weerhield maar met mij als oud soldaat kunt ge vrijuit spreken. Ik heb meermalen van mijn uitspattingen gewag gemaakt, nietwaar, en al zijn de uwe onvergelijkelijk bestialer, 't vlees is zwak, dus komaan, schoon schip!

onno 'k Vermoord je! Oh, m'n graveel! Scheer je weg! Ah, wat lijden!

Judas! Staat ge daar nog! *werpt hem een kussen naar het hoofd* 'k Heb niet bekend, ik beken niet en bekennen zal ik nooit, hoor je, hansworst!

tiddinga Wel, loop dan naar den duivel. 'k Trek m'n handen van u af. *exit*

*Bij de Van Sandick's heeft Adeleide peinzend voor zich uitgestaard.
Van der Dussen komt nu binnen.*

adeleide Wel, Van Der Dussen?

van der dussen 'k Heb flink gepleit en gesust en ook enige voortgang geboekt maar helaas nog niet inenen het gewenste resultaat. Adeleid, ga naar huis, een kwestie als deze vergt tijd en geduld.

adeleide Naar huis, best. Maar niet zonder m'n dochters.

Onder deze woorden zijn Amelia, Caroline en Betje binnengekomen. Zij hebben een en ander aan toiletartikelen bij zich. Betje gaat onmiddellijk zitten. Caroline en Amelia beginnen haar meteen te rougeren,

adeleide Emilie, ik zal je wangedrag door de vingers zien als je Betje en Caroline nu met mij medegeeft.

Kennelijk hebben de meisjes afgesproken hun moeder te negeren.

amelia Hoe smaakte de eendvogel, oom Van Der Dussen? 't Is een recept van de kok van mijnheer Bentinck.

van der dussen Delicieux, m'n lief kind.

amelia Et maintenant, les mouches!

caroline Les voilà. Wat dunkt je, à la friponne of à la majestueuse?

amelia A l'assasine is pikanter. *plakt Betje een mouche bij een ooghoek*

O, wat zal Betje de jonge heren bevallen. Wellicht evenzeer als haar ouwe vaâr.

Hierop gieren de meisjes het uit.

stem Mevrouw, meester Brouwer, de advocaat.

advocaat brouwer *komt op* Mevrouw Van Sandick, uw dienaar.

amelia U bent abuis, mijnheer. De heren zijn in 't vertrek hiernaast.

advocaat brouwer Ik vraag pardon.

van der dussen Wacht, ik vergezel u.

adeleide Een advocaat?

advocaat brouwer *tot Van der Dussen tijdens het exit omkijkend naar*

Adeleide Is dat de moeder?

van der dussen en brouwer *exit*

adeleide *roept hem na* En geen visvrouw naar ge ziet!

amelia Zit wat stil, lieve Betje. Je trilt als een riet. Heb geen vrees, lieve kind, je bent veilig.

adeleide Amelia, je haat me, nietwaar? Je haat je eigen moeder en 't is niet terecht. Zorg, vlijt, moeite en arbeid, 't is van 't prille begin voor je aangewend. Je waart mijn eerste en liefste pand. De vermaken van mijn bloeiende jeugd offerde ik voor jou. Het kwade van je afwenden en je het goede te bezorgen was mijn grootste geluk.

caroline *begint te zingen*

Daar was laatst een meisje loos

die wou gaan varen,

die wou gaan varen
als lichtmatroos.

amelia en betje *vallen in*

adeleide En je papa! Heeft hij je niet voorbeeldig opgevoed? Is hij niet je eerste leermeester geweest in de grondbeginselen van de rekenkunst, geografie, historie en godsdienst? Dat was in je kindsheid maar thans is 't niet minder. Gedenk toch, toen je met mijn bijstand een zoon had gebaard, rolden de tranen van vreugde niet over zijn wangen?

Onder deze tirade zijn de meisjes weer stil gevallen. Caroline zet opnieuw, nu een Frans wijsje in
caroline

Il était un petit navire.

Caroline maakt enkele danspassen met Amelia.

stem Mevrouw, de generaal Tiddinga.

tiddinga *op*

adeleide Tiddinga! Breng ze tot rede! Maar wacht, zit ook gij niet in 't complot. Mijn arme hoofd! Oh, Tiddinga, geloof me, wat men u ook verteld heeft of vertellen zal, 't is leugentaal!

amelia Generaal, de advocaat is er al.

adeleide De advocaat, ja! Zeg me, Tiddinga, gij die op de hoogte blijkt, wat voert men in 't schild. Wat doet die man hier? Advocaten zijn hier toch niet van node!

tiddinga Toch wel, mevrouw, en 't is op mijn advies.

Van Sandick, Van Hogendorp en Van der Dussen komen op.

van hogendorp Caroline, Betje, jelui blijft hier. 't Is wettig. Ah, daar is de generaal. Dank voor uw advies, mijnheer. 't Was inderdaad nuttig 'n advocaat te consulteren.

tiddinga Wat is de rechtsgrond waarover 't gaat?

sandick Ik ben die rechtsgrond. 't Is mijn huis en 't Hollands recht heeft hier geen geldigheid dewijl ik Fries gedeputeerde ben.

adeleide Fries gedeputeerde! Wie heeft je dat gemaakt, Sandick? Je schoonpapa! Jij bent niet Fries! Jij bent van Suriname!

sandick Gezogen door een negerin. Zegt 't er maar bij. 't Is altoos weer dezelfde deun. Welnu, je krijgt je dochters niet mee. Je hebt het gehoord. Ze passeren niet de nacht onder het dak van een bloedschennige.

adeleide Van Der Dussen, help me! Dit mag de straat niet over. Hiervan komt publiek éclat!

van der dussen 't Schandaal is onvermijdelijk, Adeleide, tenzij...

adeleide Tenzij?

van der dussen Tenzij hij bekent.

tiddinga Hij bekent niet. 'k Kom van hem vandaan. Hij was enkel schrikkelijk vals en obstinaat.

adeleide De malheid! Hoe zou hij iets bekennen dat hij niet heeft misdaan.

tiddinga Zo mal ook weer niet, mevrouw. Hij had reeds ten halve bekend.

adeleide Laster! Van Der Dussen, zeg dat 't niet waar is.

van der dussen Helaas, zuster...

korte pauze

adeleide *richt zich op* Zo hij ten halve heeft bekend, zal hij ook geheel bekennen. Tiddinga, mee!

Donkerslag op huize Van Sandick.

Adeleide loopt vandaar rechtstreeks in de richting van Onno's bed, staat halverwege stil, en denkt een ogenblik na. Tiddinga loopt haar voorbij, tot aan Onno's bed.

onno Wat? Hoe waag je 't?

tiddinga Ik ben hier met uw vrouw. Zij drong aan op m'n komst.

onno Mijn god, kan ik dan niet rustig lijden aan m'n graveel?

adeleide *is nu ook naderbij gekomen* Onno, is 't smartelijk?

onno 'k Heb de koorts. Leg een wijle je hand op m'n voorhoofd, vrouw. 't Brengt misschien wat verkoeling.

adeleide *na enige aarzeling doet zij dit* Ik ben er geweest, Onno, en ik weet waarover 't handelt. 't Is schandelijk, laag, infaam! Van iets

onnoembaars beschuldigt men je. Denk niet dat ik er maar een moment in geloof.

tiddinga Helaas, 't is de waarheid.

onno Adeleide, ik droomde van je daarnet. 't Was deel van een koortsdroom, confuus, verhit, maar plots verscheen jij en 't was een mirage van koelte. Opgejaagd wierd ik in een woud, dat was gelijk de bossen bij Westschellingwerf. En nergens geraakte ik aan de zoom. Tot inenen, middenin, zich 'n openheid voordeed, met geschoren hagen, symmetrische parken en een rechte vaart van water, wat alles gevat lag in 't blinkende Hollandse morgenlicht. Turend in 't water, zag ik tussen 't hemelblauw en 't wolkenwit de spiegeling van jou die langs de oever kwaamt aangewandeld. Ik keek op en je stond naast me en reikte me de hand.

adeleide Melieve, 't is onze verlovingsstijd die je door 't hoofd speelt. Het beeld dat je evoceert herinnert me sterk aan de tuin van Henkenshagen. tiddinga Genoeg getorteld, mijn duifjes. Van Haren, beken, gelijk uw vrouw ook wezenlijk wenst. Dan kunnen wij praten. Ge retourneert dus naar Friesland, zoals eerder gesteld, maar niet naar de Grietenije. Van Sandick verlangt die. 't Is een zeer moderaat jong heer, geliefd bij groot en klein en die, rijk zijnde, u een hope gelds daarvoor zal geven. Ook de jonge Van Hogendorp is een man van veel verstand, en bij de Hoge Regering ten uiterste bemind. Hij zal over de andre ambten weten te accommoderen. 't Is voor uw bestwil, Onno. Uw belachelijk aankleven van de neutraliteitspolitiek heeft u zoveel vijanden gemaakt dat ge met al uw vrienden wel op een ton kunt dansen.

adeleide *heeft onder het bovenstaande niet eenmaal naar Tiddinga omgezien* Wat is dat? In mijn oren? 't Lijkt wel 't geknaag van ratten aan mijn trommelvlies.

tiddinga Geen façons, mevrouw Van Haren. Ge waart toch gedecideerd.

adeleide Ah, gij zijt 't, Tiddinga. Gij zijt de rat! *fel* Weg! Want 'k heb knechts die ongedierte bekwaam verjagen!

tiddinga Ge wilt dus schandaal? Nu, prepareert u. 't Zal komen.

adeleide Weg! Weg!

tiddinga *exit*

adeleide *wendt zich tot Onno die inmiddels weer in een koortsslaap is verzonken, buigt zich over hem heen* Ja, Onno, droom voort, ik zal uw slaap bewaken, de slaap van een braaf regent!

Zij vleit zich over het bed en legt haar hoofd tegen haar man.

Het bed van Onno staat nu centraal. Al het volgende speelt zich als het ware als in een koortsdroom af, en dus ook op en rond het bed. Bij aanvang ligt Adeleide nog op het bed zoals aan het einde van de vorige scene. Amelia, Betje, Caroline, Van Sandick, de jonge Van Hogendorp, Van der Dussen, Tiddinga en Doekje zitten terzijde van het bed, misschien enkelen op de rand.

betje zingt zacht

Des winters als het regent dan zijn die paadjes diep, ja diep ...

Dan komt dat loze vissertje, vissen al inne dat riet ...

Met sinne rijf stok, met sinne strijk stok etc.

breekt af

Caroline, hoe laat wordt Doekje geschaakt?

caroline Sht Betje, 't is diep geheim. Amelia haalt haar in 't rijtuig, kwansuis om naar 't bal van mijnheer De Cheusses te gaan.

doekje Me dunkt, Emilie, dat de koets de verkeerde route neemt. Waar breng je mij toch?

amelia Dat zul jewel gewaarworden.

doekje Ah, nu zie ik 't. Jouw huis. Ik stap niet uit.

amelia Gaat uit! Of ik zal je uit de koets laten trekken!

doekje Goed dan. Ge kunt me wel in uw huis krijgen maar ik zal er geen woord spreken. – Bonjour, Betje, bonjour, Caroline!

Betje en Caroline barsten in snikken uit.

Wat is 't, wat is 't? Wat ziet gij allen zo droevig?

van hogendorp Doekje, geen hypocrisie. Zekerlijk heeft je papa ook met jou hoerderij bedreven.

sandick Misschien was 't u welgevallig dat hij zijn roede in uw kleine kutje stak.

allen Oooh!

doekje *giechelt* Absolument pas! En ge kunt me voorgonzen wat ge wilt, ik geef 't niet toe. Ha, ha! Mijn papa is een snoes, een heilige.

tiddinga Foei, Doekje, foei, ik dacht dat je meer sentimenten voor eer en deugd had.

van der dussen Dat je je zusters en broeders meer liefhad dan dat je niet ook je vader van 't één en ander zal beschuldigen.
doekje *kwaad tot haar zusters* Jullie zijn zottinnen om zoiets van papa te zeggen. Ik zou dat nooit doen, al was 't nog waar. Ja, als hij mij eigenhandig had doodgeslagen, ik zou voor hem bidden.
van hogendorp *Voilà, die treurtoon staat u beter. 't Is 'n wonder dat u de zolder niet op de kop is gevallen.*
sandick De grootste hoer van Den Haag had het niet schaamtelozer kunnen zeggen. Ik stel voor dat we haar mishandelen.
amelia Je voegt je dus niet bij onze partie?
doekje Neen, ik.
adeleide *schiet overeind van het bed* Geen éclat! Ik wil geen éclat.
Doekje, venez!
doekje *gaat naar Adeleide* Ja, mama.
adeleide Zouden wij vandaag niet met de ganse familie uit eten gaan?
doekje Ja, mama, bij Van Hogendorps tante, juffrouw Sion.
adeleide We zouden ons verzamelen bij Emilie, nietwaar. Kom, laten we gaan. *wendt zich tot de Van Sandick's en de anderen* Ah, bonjour Emilie. *wil Amelia kussen*
amelia *deinst achteruit* Ne me touchez pas.
adeleide *negeert dit* Je ziet er ravissant uit, lieve kind. Je hebt je beau jour. Ah, Alexandre, juffrouw Sion zal zich verblijden je te zien. Zo'n kranig jongman!
sandick Wat penetrant parfum! U stinkt, madame.
van hogendorp *zwaait met pistool voor Adeleides boezem* Hier zal ik hem goddome mee voor de kop schieten, zo hij bij mijn tante komt te eten.
adeleide *luchtig* Malle jongen, hij is ziek. Kom, laat ons gaan en een beetje joyeus alstjeblieft. Er is niets aan de hand.
amelia *weifelend tot Van Sandick* Zullen we gaan?
sandick 't Is Van Hogendorps moey.
allen *groeperen zich nu rond Adeleide die ergens heeft plaatsgenomen en het woord tot juffrouw Sion richt*
adeleide Bonjour, juffrouw Sion.
allen Bonjour, juffrouw Sion.

adeleide Mijn man laat zich excuseren. Hij heeft graveel met koorts. Wel, de bruiloft is dus op handen. Caroline en Willem, net wat u zegt, 'n aanvallig paar. Komt u ook naar Rotterdam? U komt niet naar Rotterdam. 't Is te ver, u bent te oud, komende maand tweeënnegentig jaren bij leven en welzijn en gods goedheid. *snakt naar adem, vliegt van haar stoel* Doekje, venez!

doekje Ja, mama.

adeleide Maak mijn halssnoer los. Ik étouffeer.

doekje *doet iets aan Adeleide's halssnoer*
De anderen produceren een kakelend gelach.

doekje De lafhartige bende! Wat ieder nastreeft is niets dan zijn eigen belang!

Als een soort kwade genius is Van der Dussen opgedoken bij Onno's bed.

van der dussen *sist Onno toe* Beken, Van Haren, beken! Geef toe dat ge u iets met die lelijke wezens hebt gepermitteerd! O, geen delict, niets ernstigs, nee, nee, een scherts, kortswijl, een plisanterie!

adeleide *tot Doekje* Stil, kind, stil. Je weet niet hoe ze ons nog kunnen kwellen.

onno *komt overeind in bed* O, ik sterf, ik krepeer! 't Is mijn laatste uur!

adeleide *tot Doekje* Je vaâr, ik moet naar je vaâr!

adeleide *wil naar Onno, maar wordt tegemoet getreden door Baletta van der Dussen die inmiddels is opgekomen* Baletta, jij hier!

baletta Zuster, ongelukkige zuster! 'k Heb 't al vernomen, 't godloze gedrag van je gemaal!

adeleide *scherp* Van wie heb je 't vernomen? – Ach, vergeef me, natuurlijk van Van Der Dussen. Ik dacht een moment dat het de ronde al deed.

baletta Heb geen vrees. Ik zal 't tegenspreken. Ik sta aan je kant, Aleid. Zodra men er van rept, ik desavoueer het meteen!

adeleide Merci, Baletta! Maar ik moet nu voort.

baletta Blijf! Vertel me... Is 't waar dat hij ook Doekje geséduiseerd heeft? En dat Caroline hem met een pook van zich heeft af moeten slaan?

adeleide Staak die zotteklap! Meteen! *om zich heen ziende* 't Is niet waar, Baletta, 't is niet waar. 't Is niet waar, 't is niet waar!

baletta Natuurlijk is het niet waar, althans voor de buitenwereld. Maar melieve, we zijn zusters, mij kun je 't vertellen. Ik zweer je, 't blijft entre nous.

onno *kreunt*

adeleide *roept uit* Ah, de wreedheid van het mensdom! *naar Onno* Onno, hoe vaar je? Is 't kritiek? *voelt pols etc.* Wacht, ik breng je een koude omslag!

onno Blijf, vrouw, blijf hier. Adeleide, ik voel dat 't stervensuur nadert. Schrijf hun een billet dat ze komen.

adeleide Je kent ze niet, ze zullen niet komen.

onno 't Ware toch harteloos mij een eerzaam sterfbed te misgunnen. En dat al om een luttele plaisanterie.

adeleide *verstart even* Een plaisanterie? Onno, ijlt ge. Een plaisanterie. Wat meent ge! Een plaisanterie van jouw zijde?

onno Schrijf, vrouw, schrijf hun een billet!

adeleide Mes enfants, uw vader wil zich verzoenen. Komt op 't schielijkst hierhenen. Zijn toestand gebiedt 't. Getekend, votre maman. caroline Hij gaat dood.

betje Papa? Gaat hij dood?

sandick Laat rustig sterven, die kwal. Emilie, ik versta dat jelui niet gaat. tiddinga 't Is een prétexte van de slimme vos. Van Sandick heeft gelijk, gaat niet.

van hogendorp 't Is een kolfje naar je hand, Emilie. Voor één prétexte van de ouwe viezik weet jij er wel twee.

amelia Eén volstaat. – Chère maman, de entrevue is onnut dewijl mijn man en ik denken dat ik zwanger ben. Getekend A.H. Van Sandick.

allen *barsten in lachen uit*

adeleide Ze komen niet. Ik wist het wel. Hun billet is liefdeloos en op 't kilst gesteld.

van hogendorp Hier is 't portrait van de snoodaard. Laat ons de tronie bekrassen met een ponjaard!

sandick Bravo! En dan werpen we 't op het Voorhout!

amelia Nee, nee, Alexandre, laat dat. Onze portretten hangen ginder en dan zal men er evenzo mee handelen.

caroline Emilie heeft gelijk. 't Is zwarte kunst.

betje Kan mama dan toveren? Is mama een heks?

amelia Betje, wees geen gans. 't Portrait gaat naar zolder.
tiddinga Allons, nog een fles rode wijn. Laat ons nogmaals klinken op de gezondheid van een geil regent!
adeleide *vliegt op, tot de troupe* Wie heeft kinderen de goddeloze raad gegeven zich niet met hun ouders te verzoenen die hun open armen aanboden?
tiddinga Dat ben ik geweest, mevrouw. Kom, drink een slok wijn. Ik assureer u dat er geen gif zit in het glas.
betje *giechelt*
adeleide *wil met opgeheven hand op Betje toelopen om haar te slaan.*
tiddinga *grijpt Adeleide bij de hand* Mevrouw, mevrouw, 't is immers maar een kind.
adeleide *rukt zich los, stort zich naar Baletta die zich inmiddels weer terzijde heeft opgesteld* Een kind, als ze haar moeder uitlacht, en een groot mens, als zij gruwelen tegen haar vader moet zeggen. O, Baletta, 't kan niet dat hij het gedaan heeft. Ons echtelijk leven was fel en gepassioneerd. En nu zulke monstrositeiten, nee, 't is onmogelijk!
baletta Niets is onmogelijk, lieve Aleid, 't is toch een man, en wat meer is: un homme d'un certain âge!
adeleide Maar Betje, 't minst met charmes bedeed. En Caroline, ook geen beauté. 't Kan niet zijn. 't Is ongegrond.
van der dussen *tegen Onno* Juist bij de minsten van uw dochters, nietwaar, hebt gij gefemeld. En niet uit wellust, Van Haren, nee, hoogmoed was 't, die arrogantie die de grondslag is van uw wezen.
baletta *tot Adeleide* Arme Aleid, elf kinderen heb je gebaard maar niets weet je, niets van de wellust en de bizarre wegen die hij zich soms kiest.
van der dussen Was 't wellust, Van Haren? Welnee, ge hebt uw dochters bespot!
onno Adeleid!
adeleide Ja, m'n lief.
onno Welk uur is 't? Wat is de dag?
adeleide 't Is donderdag, en elf uur in d'ochtend. Drie dagen reeds duurt ons tourment. Doekje!
doekje Ja, mama.
adeleide Je waart eergisteren toch bij Emilie, nietwaar?
doekje Ja, mama, ze had me geschaakt.

adeleide N'importe. Me dunkt dat je niet wellevend genoeg waart tegen je zusters. We gaan er nu aanstonds heen en ik versta dat je excuus vraagt.

doekje Ja, mama.

adeleide 't Voorhout ziet zo grijs, zo droevig. Wanneer wordt het lente?

doekje Ik begrijp u niet, moeder. Is vader dan niet onschuldig.

adeleide Arglistig is het hart boven alles, ja, verderfelijk is 't. Wie zal het kennen?

Jeremia 17, vers 9. Doekje?

doekje Ja, mama.

adeleide 'k Hoop terwijl jij je excuus aanbiedt aan Emilie, Caroline en de mans, de occasie te hebben Betje alleen te spreken. Begrijp je me, Doekje?

doekje 'k Meen van wel, mama.

adeleide Rek dus je récit. Vooruit, nu erhenen. Ik ga naar het vertrek van de minne.

doekje *exit*

adeleide *valt op haar knieën voor Betje* Mijn Betje klein, mijn lief kind.

betje *gaat huilen* Mama, 'k ben zo confuus! Krijg ik slaag? Is papa al dood?

adeleide Nog niet, zoetelief, 't kan ook zijn dat hij leven blijft, mits jij hem een hartelijk woordje schrijft. Dat doe je toch zeker volgaarne?

betje Ja, ik weet niet. Niet volgaarne. 'k Stel niet zo net. En papa zal weerom op me knorren.

adeleide O nee, nee, wees gerust. Wacht, ik help je een handje. Schrijf op! *zegt briefje voor, Betje echoot telkens zachtjes de woorden na terwijl Adeleide al weer verder is.*

adeleide *en als echo Betje* Zeer waarde vader, ik ben desperaat over 'tgeen Maandag is gebeurd, en ik vraag er vergiffenis voor aan god en u mijn lieve vader: ik heb absoluut niet geweten van 'tgeen ik zeide, en men heeft mij doen na zeggen allerhande zaken en woorden waar ik nooit van heb horen spreken, dit ben ik gereed overal staande te houden, ik ben bedrogen geworden. Mijn zeer lieve vader, uwe zeer nederige en gehoorzame dienseresse en dochter, M.E. Van Haren, 's Hage den 14 februari, 1760.

betje *exit*

baletta *op* Adeleide, zuster, je vrees is bewaarheid. Jelui zijt 't mikpunt van infame roddel.

adeleide *hoogharig* Wat roddelt men dan?

baletta Dat het huwelijk van Caroline en Van Hogendorp niet doorgaat en dat de geboden zijn gespierd. 'k Kom net uit de komedie waar eenieder ervan overliep.

adeleide Mon Dieu, je hebt 't hoop ik gedésavoueed.

baletta Ça va sans dire! Dus, Aleid, 't is niet waar dat de oude heer Van Hogendorp er expresselijk voor naar Rotterdam is gereisd.

adeleide Zegt men dat? Hoe laag! 't Is niet waar, Baletta. En wat men van Onno rondbazuint is evenzeer gelogen! 'k Heb het bewijs Een billet van Betje. *wendt zich tot Onno in het bed* Onno! Betje heeft haar aantijging ingetrokken. 'k Heb 't zwart op wit.

baletta *heeft meegeluisterd* Een billet van Betje?

onno Welgedaan, Adeleid. Helaas, tijdens je afzijn is mij een verklaring in de vorm van een brief geworden die de gedenatureerde troupe mij verzoekt te tekenen met de belofte het geval alsdan binnen de famielje en geheim te houden.

adeleide Laat lezen die brief.

onno Neen, ik, ik zou me schamen, die vuile woorden, die beestachtige expressiën.

baletta *op haar tenen exit*

adeleide Ik dien hen meteen van repliek: Messieurs, laat Van Haren met rust. Hij tekent geen declaratie. En 't zij nu genoeg.

A. Van Haren-Van Hulst.

betje *komt gillend ophollen, achtervolgd door de hele bende*

caroline Serpent! Slang!

sandick Is 't mogelijk dat er zulke monsters op de aard zijn?

betje 'k Heb nietmetal misdaan! 'k Wil naar huis. Naar mama en papa!

amelia Beestige zottin! Je wilt ons allen doen verloren gaan!

van der dussen Je hebt je mama nageschreven, schrijf nu op 'tgeen ik je dikteer.

betje Neen, ik schrijf niet meer. Ge wilt mijn ouders beschuldigen daar ik tot nog toe geen begrip van had gehad.

van der dussen Tiddinga, spreek haar toe.

tiddinga Hoe is 't mogelijk, juffrouw, dat je zo ondankbaar kunt wezen tegen uw zusters en broeders. Foei, wat is dat ondankbaar. Mijn god, hoe kan een mens zo tot ondankbaarheid vervallen.

van hogendorp Misgewas, ik zal je met m'n degen door en door steken. sandick 't Schavot, de hand afkappen, haar daarmee een half dozijn keer in de tronie slaan, daarna aan 't kanalje toewerpen en stukhakken in vier kwarten.

amelia Weet, Betje, dat hier in huis kelders zijn waar men je voor de rest van je dagen kan opsluiten op water en brood.

caroline Ja, naar de kelder! 'k Zal haar daar eigenhandig met de roede geselen!

allen *slepen Betje af, behalve Van Hogendorp*

van hogendorp 'k Laat de bruid zitten, ik schut de geboden! *exit*

adeleide Hij schut de geboden, Onno, hij schut de geboden! Tenzij... onno Tenzij?

adeleide Tenzij je hun verklaring signeert.

onno Hoe kan ik die ooit signeren?

adeleide Nee, teken niet, alleen 't zal éclat geven, een hideus éclat!

Voilà, 't schandaal is er dus, maar... *begint te klappertanden en te huiveren* Wat grelotteer ik. Ik gevoel mij in enen zelve zo krank, zo koortsig. Onno, sta toe dat ik naar mijne vertrekken retireer. 'k Moet te bedde! *exit*

onno Weer valt de nacht. Ten hoeveelste male? Ten vierde? Ten vijfde? Sedert het grauwelijk geval dat kinders tegen hun vader heeft opgezet en die vader zelve in een wrak veranderd. Wat is 't dat hen drijft? Meer nog, welke demonen doen hen in hun razernie volharden? Zekerlijk is 't in Satan's hel dat tot Van Haren's neergang saam wierd gezworen. Ha, belust zijn op 't malle Betje, spichtig wicht met 'r breukje. Van Haren, 't ware me 't zingenot wel. En Caroline, 't pokdalig scharminkel. Begeerde ik haar? Ha, Hogendorp, zij gerust, de vleselijke appetit van haar vaâr heeft zij niet gekitteld. Maar was 't dan geen lust, Van Haren, 'tgeen uw dochters u deden smaken in de bibliotheek? Neen, neen, ik, geen lust! – Tenzij als zodanig ook de satisfactie geldt ener zuiver natuurkundige leergierigheid. God, allerhoogste God, heb ik gezondigd? Is 't zonde als een man bij 't kroost dat gij ons schonkt de groei van lichamen na wil

gaan die de man klein gekend heeft, pril en onrijp? Maar deed ik dat dan? Ben ik dan schuldig? Ik maal...!

Er wordt luid en aanhoudend gescheld.

onno Heer der heerscharen! Pietje!

pietje op Ja, mijnheer?

onno Wat malloten zijn d'r zo laat aan de bel?

pietje 't Zijn de knechts en de meiden van mijnheer Van Sandick, mijnheer.

onno Wat willen ze?

pietje Met permissie, mijnheer, of u bekent en ook het briefje teruggeeft waarvan mentie is geweest, 't briefje van juffrouw Betje.

Weer wordt er gescheld en nu ook geschreeuwd.

Open! Open! Hier 't billet! Open de poort! Geeft ons bescheid! 't Is voor onze heren!

onno Zeg ze, nu niet, maar morgenvroeg.

pietje Ja, mijnheer. *exit*

onno Een huis met twee zieken zo bouleverseren. 't Is honds.

Weer wordt er gescheld.

onno *drukt zijn oren dicht* Voilà, men wil mij tot waanzin drijven, mij van 't redelijk verstand beroven zodat men, na mijn eer op straat te hebben gebracht, mij smadelijk in 't dolhuis kan doen opsluiten. Pak je weg! Gespuis! Zo de almachtige vader mij nog enigermate genadig is, zal hij u met zijn hemelvuur ter aarde smijten!

Het schellen stopt.

adeleide *komt op, in nachtgewaad, een blaker in de hand, heur haar is grijs; kleine stilte* De kleinen? Heeft het kabaal hen beangst? En Doekje? Is zij ook opgestaan?

adeleide Ik heb de bel doen afnemen en hoop dat de meute afdruipt.

onno Waart ge nog niet te bedde, Aleid? Ik meen, de bizarre peruke die ge draagt.

adeleide *eenvoudig* 't Is geen peruke, mijn vriend, maar mijn eigen haar dat in vier dagen grijs is geworden.

onno Vervloekt, gemaledijd het geboefte, dat dat op zijn geweten heeft. Aleid, wacht maar, 't zal gewroken wezen.

Gebons van buiten op de deuren en geschreeuw.

stemmen van buiten Open de poort! Open! Wij blijven al duurt 't de ganse nacht!

adeleide O god, 't begint weer. Men laat dus niet af. 't Papier, Onno, waar is 't papier?

onno Welk papier?

adeleide De verklaring van je schuldig zijn. Onno, ik versta dat je tekent!

onno Maar 't ware een bekentenis. Aleid, hoe kunt ge mij daartoe inciteren?

adeleide *heftig* Onno, ik smeeek je, beken, beken, zo de geringste partie van de aantijging ook maar een kiezel van waarheid bevat.

onno Dus je zwicht voor het rapalje?

adeleide Geef toe, o, niet dat het ernstig was, niet de zonde zelve, 'twas een van uw plaisanterieën, nietwaar. Ge hebt u laten verleiden tot overmoedige scherts.

onno Ach, een scherts, misschien, maar bepaald niet meer dan een scherts, een badinerie.

adeleide Een criminele badinerie! *is het bed genaderd, frommelt aan het kussen*

onno Wat's dat?

adeleide Ik schik je het kussen op. *haalt brief onder kussen vandaan* Ah voilà, le papier! Onno, teken. Onno, teken. Wacht, ik pak veder en inkt. *doet dit*

onno O god, wat zijn uw oordelen zwaar als 't u belieft de mens te straffen.

bonzen en geroep

stem van buiten Bescheid! Bescheid! Op ordonnantie van onze heren! Wij gaan met lege handen niet heen!

adeleide *reikt ganzenveer aan* De eer dient gered! Teken!

onno Nee, nee.

adeleide *valt op haar knieën* Om alles wat u lief is, teken, om mij, die ik toch weet uw liefste schat op aarde te zijn, om mijn verstand en mijn leven, teken, om godswil! Hoe kan ik gezonde hersenen en mijn leven behouden tegelijk met de gedurige verbeelding van drie onteerde kinderen, een vermoord man, schoonzoons door beulshanden op 't schavot gestraft, en zeven ongelukkige kinderen, wellicht binnenkort

ouderloze wezen, door eindeloze processen in de uiterste armoede gedompeld!

*onno ziet Adeleide een ogenblik aan 't Is uw wil! Ik teken! tekent
amelia komt op*

*Onno geeft papier aan Adeleid, Adeleid geeft gebroken het papier aan
Amelia.*

amelia leest voor Ik, ondergeschreven, bij de familie in gefundeerde verdenking mijzelven gebragt hebbende, van mij te hebben schuldig gemaakt aan 't Crimen Tentate Incestus met twee van mijn kinderen, en dat Tentamen tot mijn leedwezen, aan mijn familie hebbende moeten bekennen, belove en verbinde mij mits dezen, en wel subpoena convicti & confessi, dat ik uiterlijk op aanstaande donderdag mij zal begeven buiten de Provincie Holland, en binnen dezelve Provincie op gelijke poene als voren nooit wederom zal komen, dan met schriftelijk consent en goedvinden van de Heeren Hendrik Van Der Dussen, Johan Alexander Van Sandick en Willem Van Hogendorp, of die van dezelve alsdan in leven zouden mogen zijn. Jonkheer Onno Zwier Van Haren.

Enkele dagen na het tekenen van de bekentenis. Brussel. De woning van Willem Van Haren. Willem, in een fauteuil, drinkt en schenkt zich in uit een karaf wijn. Op de achtergrond een gedekte eettafel. Louise Natalis komt binnen.

natalis Awel, Willem, da ge u dood wil zuipen witten we, maar 't hoeft niet meteen vanaovond he? Hebt ge den twee couverts gezien?

willem *verstrooid* Twee couverts?

natalis Kijk dan. Op den tafel. 'k Heb voor twee laten dekken, niet voor drie. Hebt ge 't niet geremarqueerd? Ik zit niet bij u aan. Ge kunt alleen dineren samen met uw broer.

willem Très bien, Natalis.

natalis *geërgerd* Ah oui! – Waar is ie, waar is uw broer? Ligt ie nog te slapen op z'n kamer? Geen plesant man, uw broer Onno. 'k Weet dat hij ons huwelijk betreurt, wjl 'teen mésalliance is, maar dat ie 'top een diergelijke manier demonstreert, 't is niet hoofs.

willem Ge haalt u spinsels in 't hoofd. Hij demonstreert het niet.

natalis Wel waar hij negeert me. Komt hier midden in den nacht aanzetten, brengt het hele huis in rep en roer, toch waar ik beleefd en aimabel, maar ik was lucht voor 'm, lucht! Een gezicht als een oorwurm en onheuse façons. Dat is uw broer Onno!

willem Hij is ziek. Hij lijdt aan z'n graveel.

natalis 't Is geen excuus om mij te beledigen. En dan dat gefluister en geconspireer tot in de kleine uren, 't was een insult. Ik ben geen booi, ik ben uw vrouw, ik klap niet rond, ik weet te zwijgen.

willem Maar 't ging over een importante kwestie, Louise. Staatszaken van 't urgentste belang.

natalis Ja, dat heb ik wel begrepen. 'k Ben niet zot. 't Most wel zijn dat de Zeven Provinciën onder gelopen zijn op 't minst. Anders komt ie hier niet na een spoedmissive binnenvallen op dat uur, compleet ontzind was ie, een geestverschijning gelijk.

willem Ja, ik was ontsteld en ben dat nog.

natalis Ja, 't moet een catastrofe zijn. Vandaag is immers de bruiloft van zijn dochter en hij is t'r absent. Ja, ik ben niet gek, vandaag trouwt zijn

dochter Caroline met jonker Van Hogendorp in Rotterdam en hij is hier in Bruxelles.

onno *komt binnen* Ah monsieur, hebt ge wat geslapen? Wat verbetering met 't graveel. 'k Zeg net tegen uw broer, vandaag trouwt uw dochter Caroline. Proficiat. Awel, ge moet u wellicht weer onmiddellijk verstaan over die importante kwesties. 't Is goed. Ik ga naar het eten zien. En ik zal u seffens bedienen. O, monsieur, en heb geen vrees, ik zit niet aan, ik dineer met de domestieken. *exit*

willem Vergeef me, Onno, ze is een weinig confuus.

onno Ik heb je gewaarschuwd, Willem, een *mésalliance* is immer een kwalijke zaak. Maar wat bevit ik je. 't Is de macht der gewoonte.

willem Ze is een brave meid, Onno, ons huwelijk is goed, zij 't dan dat we arm zijn als de mieren. O, had ik maar het gezantschap te Constantinopel gegund gekregen, maar je weet wie 't me door de neus heeft geboord, Van Brunswijk-Wolffenbüttel.

onno Die schoft. Dra zal hij nu mij ook op de rug gaan springen.

willem 'k Heb veel geld verloren, Onno. De wisselruiterij bezorgt mij dagelijks een leger joden, woekeraars en andre debiteuren aan de deur. 'k Moet ze afschepen want ik heb het eenvoudig niet. Mijn bastaards kan ik niets geven. M'n dochter op 's Henkenshage schrijft mij frekwentelijk om geld voor kleding en brandstof. Maar 'k heb geen sou.

onno 'k Zal nu ook spoedig geruïneerd zijn, Willem. Ah, ik ben een gebroken man.

willem Ja, jouw situation is nu 't treurigst. Onno, hoe kon je 't doen?

onno Maar ik heb 't niet gedaan, althans... Niet wat men zegt. Moet ik 't je dan weerom gaan expliceren?

willem Nee, merci. Ge hebt 't geëxpliceerd maar zoiets valt niet te expliceren. 't Blijft een raadsel voor me. Onno, gij die me altoos kapittelde over mijn loszinnigheid, had je zelf in je jonkheid maar wat meer uit de band gesprongen. Wellicht ware dit dan nu ongeschied. Neem een teug wijn, Onno. O nee, je drinkt niet.

onno Ja, vandaag wel. 't Ware dwaasheid me nu niet te laven aan Bacchus' troost.

willem *schenkt in* 'k Heb nagedacht, Onno. Al was de praktijk van 't leven nooit m'n sterke zij, het moment vraagt daadkracht. 'k Zal naar 's

Hage gaan en stel alles in 't werk om 't papier dat ge onbezonnen getekend hebt weer in handen te krijgen.

onno *raakt aangedaan* Ah, Willem, mon frère, 'k wist 't, 'k wist dat je me zou helpen. Maar kun jewel? Nu de ruïne je zelf bedreigt. Kun je je absenteren?

willem Wat kan ik niet voor m'n broer, m'n broertje Onno.

onno Ah ziedaar, d'r is nog goedheid, warmte, gevoel, honêteté.

Willem, broer, 't komt goed. 't Zal u lukken, j'en suis certain. Toe, schenk nog 's in.

willem Ei, ei, ge raakt nog aan de drank. Prudentie, Onno. Eén zonde is voor een braaf regent als gij wel genoeg.

onno Plaag me niet, Willem. 'k Wil er niet meer van horen. Die ramp heeft nooit plaats gehad. 'k Wil nu uit 't moeras, naar hoger sferen, de roes, 'k wil op 't pegasuspeerd, poëzie!

willem *met enige opwinding* Poëzie?

onno O, mijn ziel dorst naar rijm en elokwentie. Declameer iets, Willem, iets van je nieuwste werken. Biecht op, wat vaarzen heeft de muze je laatstelijk ingeblazen.

willem 't Menselijk leven heet m'n laatste dichtsel. 't Is een filosofisch poëem, ik zal 't je eens lezen. *pakt een papier en draagt voor*

Helaas! Helaas hoe vlieden onze dagen,
Hoe spoedt zich ieder uur met onzen luister heen!
Hoe flauwe vreugd, hoe bittere plagen,
Hoe min vermaak, hoe veel geweent!

onno Ah, Willem, c'est beau!

willem

O! Dierbaar perk van drie tot zeven jaren,
Als ieder voorwerp 't oog bekoort, het harte streelt,
Och, of ze zonder einde waren,
Als alles lacht, als alles speelt!
Beminlyk kind, speel, nuttig u deez' dagen,
Want 's waerelds grootheid schaft aan ons 't genoeg niet, Dat u door uwen houten wagen en door uw kaartenhuis geschiedt.
Haast zal menu door strenge meesters leren,
Wat taal Demosthenes verkondde in Pallas' stad
En Cicero voor 's waerelds heeren,

Toen Rome nog de kroon op had.
O, moeilijk werk, benauwde en pynlyke uren!
Zeis maar een schets, deez' roe, waarmee men u kastyd, Der slagen
die ge eens zult verduuren
Van 't stuursche lot in later tyd.
onno *aan tranen toe* Ah, comme c'est vrai! Iedere regel is een dolk die
me het hart doorsteekt.
willem

Zomwylen rukt, voor 't eind van uwe dagen
Fortuin uw staat terneer, gelyk men in het woud
Een hogen eik, omverr' geslagen,
Na 't woeden van den wind aanschouwt.
Dan wordt een dwaas op uwen stoel verheven,
't Geweld verwoest uw erf, de laster verft uw kleed,
Geen vriend durft zich naar 't huis begeven,
Daar 't bleek gebrek den vloer betreed.
Wat is de mensch, hoe machtig, hoe vermetel?
Genaakt het uur, al staat een heir rondom het hof,
De Koning valt van zynen zetel
En wordt een handvol asch en stof.

onno Ah, heerlijke strofen! Willem, hoe is je dichterschap gerijpt. 't Is
uwe schoonste schepping tot dusver. Maar heb ik 't niet altijd geweten?
Ge zijt de lieveling der muzen. En wat ge ooit misdreef aan ontucht en
losbandigheid, 't is al door dees goddelijke gave losgekocht. Een
uitverkorene zijt ge. En ik, ik verworpene, ik heb geen gave die mij
loskoopt. Dichtte ik slechts tien van dier gelijke regels, 't ware goed, 'k
was gered, voor de goden en de mensen. Maar neen, ik zal ze niet
dichten, 'k hen geen poëet. Besmeurd m'n blazoen tot in der
eeuwigheid! Tien regels maar, neen vijf, twee! De muze zal ze mij niet
gunnen.

Natalis komt ongemerkt door Onno en Willem binnen met een terrine.
onno 'k Ben een bloedschennige, al was wat ik misdreef nog zo'n
bagatel: 't verzoek aan Caroline haar keursje los te rijgen, bij Betje, 't
sukkelig schaap, 't plagend tasten naar haar breukje zonder 't oogmerk
te ver te gaan. De meisjes attenderen op afbeeldingen in boeken met
als sujet de vleselijke conversatie der geslachten.

natalis Awel, messieurs, aan den dis! *plaatst terrine op tafel*

Onno en Willem schrikken op.

willem Ah merci, ma chère. Onno, vous venez.

onno Volgaarne. *slijmerig tot Natalis* Merci, belle-soeur.

natalis *exit*

onno Heeft zij gehoord wat ik zeide? 'k Hoop niet dat zij 't gaat uitbazuinen in gans Bruxelles.

willem 'k Zal trachten 't haar te verbieden. Neen, ik zal 't haar verbieden. Ik ben ten slotte haar gemaal.

natalis *komt weer binnen met een bord*

willem Wel, Louise, nog iets vergeten?

natalis M'n eigen bord. Met 'n bloedschennige kan ik ook wel aan een tafel zitten.

donkerslag

Een salon te 's Gravenhage. Stilzwijgende figuratie van gasten en een bediende. Apart staat Adeleide met Doekje.

adeleide Je ziet er charmant uit vanavond, Doekje.

doekje Merci, mama.

adeleide Zelfs charmanter dan gisteravond. Alleen, ma fille, je kijkt wat sip. Gisteravond bij mevrouw Van Lafelt zei ik je al, kijk niet of je je laatste oortje hebt versnoept, daar zal je geen gemoed mee verzachten. doekje *probeert vrolijker te kijken* Zo is 't al beter.

doekje Maar 't is zo vreselijk, mama. Had papa de verklaring maar niet getekend.

adeleide 't Was om éclat te voorkomen maar 't heeft niets uitgericht. Gelukkig stelt je oom Willem nu alles in 't werk haar terug te verkrijgen. Wellicht is hij op dit moment zelve in druk discours met 't deel onzer famielje dat zo laag is gezonken. O, de hemel geve dat hij opgewassen is tegen zijn taak. Zijn aard is die eens dichters en dus suffig.

doekje En zo hij er niet in slaagt, mama?

adeleide Dan nog, lieve kind, kunnen wij het hoofd niet laten hangen. 't Is een van godgegeven opdracht en we hebben zonder morren de kruisweg af te gaan. Bonsoir, madame.

Dame groet niet terug.

adeleide Groette ze terug? Ik meen dat ze groette.

doekje Nee, mama, ze groette niet.

adeleide Jawel, ze groette. Vluchtig weliswaar, haast onmerkbaar, maar toch maken we voortgang. Il y a du progrès.

doekje Helaas, 'k bemerk er weinig van.

adeleide Bij onze entree, toen we werden aangekondigd, was 't even penibel, dat geef ik toe. De stilte die viel, de hoofden die zich allen naar ons toewendden, en daarna weer weg. Maar de gravin was charmant, na haar eerste paniek keek ze naar het plafond maar toch neeg ze het hoofd. En al negeerde de graaf mijn hand, ik zag aan zijn ogen dat hij maar al te gaarne iets aimabels had gezegd. Mevrouw Van Lafelt keek gisteravond veel stuurser. O ja, er is vooruitgang, il y a du progrès. Als 't zo doorgaat zal je vader al gauw naar Den Haag terug kunnen keren.

doekje Ik betwijfel 't, mama.

adeleide O, ik voel 't en je papa denkt 't ook. Daarom is hij nog niet naar Friesland gegaan maar naar Henkenshagen. Je oom Willem en wij, wij moeten 't klaren. Waar blijven de domestieken toch. 'k Versmacht van dorst. Een glas rijnwijn zou ik wel believe.

doekje De gravin heeft wellicht de ordre gegeven ons niet te bedienen.

adeleide Als dat zo is hebben we 't te accepteren. De Heilige Schrift geeft immers ook vaak om het leven mee aan te duiden het beeld van een woestenij, een woestijn, waar men versmacht van dorst. En denk aan de Here Christus, hem wiert weliswaar op een stok een spons met edik aan de lippen geheven... Maar ach, Doekje, wat wil ik nu zeggen, je vader is in opspraak en wij moeten laten blijken dat 't valselijk is. Naar alle bals en recepties waar wij worden uitgenodigd moeten wij gaan. Ja, zelfs als ons geen invitatie is geworden, dan nog moeten wij er fier van houding en zonnig van aanzicht henengaan. Zodat men zegt: "Wat zien de dames Van Haren er stralend uit. Het kan niet zijn dat hun man en vader zoiets vuigs heeft bedreven."

doekje Ja, mama.

adeleide Kijk, mevrouw de Beaufort is ook present. Ze kijkt onze kant op. Ze knikt. Maak een *réverence*, Doekje.

doekje *maakt réverence*

adeleide Ze knikte. God is goed. O, zie jewel, we maken vorderingen, il ya du progrès. Dochtertjelief, ik heb een idee. Laten we dadelijk naar haar toegaan. 't Is tegen de etiquette, ze hoort au fond 't eerst bij ons te komen, maar 't zal haar flatteren. En zo, graduellement ... Of wacht, ik weet nog iets veel beters. Ga jij naar haar dochter, naar Aagje, en informeer naar de gezondheid van haar grand-mère. 't Gaat er maar om dat men ziet dat er met ons gepraat wordt.

doekje *verdwijnt tussen de gasten*

adeleide *bewaaiert zich, wenkt een knecht die negeert haar. knikt her en der naar mensen. niemand beantwoordt haar toenaderingen.*

doekje *keert terug*

adeleide Wel, zei ze iets?

doekje Nee, mama, ze sloot haar waaier en wendde het hoofd af.

adeleide Maar ze was misschien wat distraite, een weinig verstrooid.

N'en parlons plus. Later, als heel 's Gravenhage ons weer omstuwt, zal

ik 't haar niet vergelden, dat zeker niet. Maar wellicht zal ik haar in een plaagzieke bui toevoegen: Aagje, ken je die proverbe: staat de laster voor de deur, schuif er fluks de grendel veur? O kijk, o, Dieu merci, een domestiek...

De domestiek komt aanlopen met een blad waarop een briefje.
doekje Hij brengt ons geen rijnwijn, moeder.

adeleide pakt briefje van het blad, lees het, bezwijkt half Nee, rijnwijn is het niet. Doekje, de eau de carmes, alstjeblijft.

doekje Mama, bent u niet wel? Kom, laten we naar huis gaan.

adeleide Ja, laat ons gaan. *ondersteund door Doekje strompelt Adeleide heen, onderwijl nog groetend* Bonsoir, Madame. Bonsoir, monsieur.
Bonsoir, madame.

Friesland. Wolvega. Het huis van de Van Haren's aldaar. De bibliotheek. Bijna een jaar later. Onno zit aan zijn schrijftafel, leest een stuk papier. Tegenover hem Betje

onno Ik kan dit niet ontcijferen, Betje. Heb de goedheid 't mij even voor te lezen zodat ik 't kan vastleggen in m'n eigen handschrift.

betje *leest voor, terwijl Onno opschrijft en de regels nabromt*

Haar tanden, wijde mond en opgespalkte kaken

Zijn de drie redenen die Betje lelijk maken

Haar neus is rood en als men haar begroet

Is 't goed als men zichzelf daarmee geen schade doet

Haar armen zijn gelijk de dunste zwavelstokken

En door een groot geluk is 't been bedekt met rokken

onno Foei, de vlegel.

betje

Dit borsteloze kind, geschapen zonder billen

Souw gaarne binnenkort in 't huwelijk treden willen.

onno Onbegrijpelijk, Betje, hoe je je door zulk 'n slecht jongman maar een moment hebt laten inpalmen.

betje 't Was maar een grap, vader, en ik vond 't knap dat Van Hogendorp ook zo fraai kon dichten.

onno Fraai dichten? 't Is een bespotting van de muze maar bovenal een bespotting van jouzelve, Betje. En 't is een bewijs van on-fatsoen dat dit schotsrijm je niet diep heeft beledigd. Eh bien, dit lage prul heeft hij dus tijdens je logeerpartij bij Amelia ook in 't bijzijn van de anderen gedeclameerd?

betje Ja, papa.

onno Ware je nog een dag langer in dat huishouden gebleven...

Huiveringwekkend! 't Is een reden voor grote dankbaarheid jouwerzijds dat Amelia je kwijt wilde en dat wij jou, ondanks je wangedrag, weer liefderijk hebben aanvaard en ook medegenomen hier naar Friesland.

Ben je dankbaar, Betje?

betje O, zeer dankbaar, papa.

onno *begint te ijsberen* 't Treft nu gelukkig dat je mij als delging van schuld van assistentie kunt zijn bij 't opstellen van deze mijn verweerschriften ter algehele zuivering van mijn reputatie. *barst uit* Ach, Betje, Betje, hoe is 't toch mogelijk! Zo'n Van Hogendorp, zo'n schobbejak, praat je goed terwijl hij alderlei onzedelijks over je bijeen rijmelt. En mij, je vader, heb je in 't ongeluk gestort, schoon ik je niets misdeed. Want ik heb je toch niets misdaan, Betje! 'k Heb je toch niet onteerd?

betje Nee, papa, behalve...

onno Behalve wat, Betje? Heb ik je vleselijk benaderd gelijk mijn calomniateurs beweren?

betje Nee, papa.

onno Heb ik je zeeke platen getoond? Heb ik je verbeelding opgehitst met zinnelijke relazen? Heb ik je verzocht thee te brengen met een los keurslijf?

betje Nee, papa, alleen naar mijn breukje gezien.

onno *legt hand op Betje* Je papa heeft naar je breukje gezien, dewijl hijzelve ook een breuk heeft. Je papa was geïnteresseerd hoe jouw breukje eruit zag in vergelijking met 't zijne. Begrijp je dat wel, Betje?

betje Ja, papa.

adeleide *op* Tiens, 't is behaaglijk hier in de bibliotheek. Als 't je convenieert kom ik hier wat zitten met m'n handwerk.

onno 'k Ondervraag Betje.

adeleide Goed zo. We moeten allen collaboreren aan je rehabilitatie. Men heeft je de toegang tot de Staten geweigerd tot je je gezuiverd hebt van alle blaam. Welnu, Hare Hoogmogendheden zullen zich schamen. Als men je verweerschrift leest zal men eindelijk inzien dat je onschuldig bent en het slachtoffer van een politiek complot.

onno 'k Heb je altoos gezegd dat 't dat was. 'k Ben blij dat jeer nu ten leste zelve ook van bent doordrongen.

adeleide O, volledig. Maar let niet op mij. Vervolg je ondervraging.

onno Betje, op die bewuste avond nu ruim een jaar geleden, toen de kiemen voor de accusatie zijn gezaaid, heb jij slechts nagezegd wat je zuster Caroline en Van Hogendorp je influisterden, nietwaar? C'est à dire, men heeft je ertoe gedwongen. Ging 't niet zo?

betje Nee, papa, niet gedwongen.

onno Kom, Betje, spreek vrijuit. Men heeft je gedwongen, nietwaar?
adeleide Ja, Betje, 't was dwang. Je zeide laatst nog dat het dwang was.
't Geeft geen pas jezelve nu tegen te spreken. 't Was dwang. Zeg 't
maar. Je papa en ik zullen je niet straffen. Wij dwingen je nergens toe.

betje Ja, mama, 't was dwang.

adeleide Voilà! Net iets voor die slechterikken! En 't ergste is, ze zijn nog
niets veranderd, nog steeds dezelfde perfidie. Toen ze mij laatst
schreven, 't was zonneklaar dat ze het slechts deden om tweedracht te
zaaien tussen je vader en mij. Nu, ik heb niet geantwoord. Ik zal ze niet
antwoorden. Nooit, nooit zal ik ze schrijven, geen van de troupe. Ze zijn
dood voor me, dood! Ach, waren ze 't slechts in werkelijkheid!

onno Stil, Aleid, 't is christenplicht op hun inkeer te blijven hopen. Hoe
zullen ze zich anders verantwoorden voor den Allerhoogste?

Er wordt geklopt.

onno Entrez!

doekje *komt binnen met het theeblad* Hier is de thee, papa.

adeleide Allez-y. Schenk maar in, Doekje. Je papa en Betje hebben wel
een pauze verdiend. Hoe is 't eigenlijk met jouw bijdrage? Heeft papa
jouw aandeel aan de getuigenissen al voltooid?

doekje Nog niet helental, helaas.

adeleide Waarom helaas?

doekje Omdat ik het penibel vind, al die vreselijke gebeurtenissen tot in
het detail te moeten memoreren.

adeleide 't Mag penibel zijn, 't is voor de goede zaak. En dan, heb geen
vrees, Doekje. 't Verslag is bestemd voor het Sekreet Besoigne van de
Staten dat je papa moet vrijspreken. 't Blijft in 't geheim register.

onno Wat? Wat 's dat? Heb je 't nu nog niet begrepen?

adeleide Wat begrepen, manlief.

onno 't Is niet voor een geheim register. 't Is voor 't publiek. De hele
natie zal er kennis van nemen.

adeleide Maar... Vergeef me, ik heb 't inderdaad misbegrepen. Geef
uitleg! Toen je in Den Haag teruggekeerd was, met de kracht die de
onschuld je gaf en je voor een korte poze zelfs 'n enkeling weer wist te
overtuigen, toen was 't toch 't Sekreet Besoigne, naturellement onder de
leiding van de hertog, dat je herstel deed stuiten.

onno Bien s'ûr.

adeleide De complottanten hebben hun woord niet gehouden. De verklaring is aan de hertog overgeleverd. Daarom moet jij nu je verweer op schrift stellen om weer toegang te krijgen tot de Staten, is 't niet zo? onno Dat 's één kant van de zaak. Maar ik heb het je honderd keren gezegd: ik ben een publieke figuur en als zodanig heb ik mij te verantwoorden tegenover de ganse Republiek.

adeleide *ontstelt hevig* Maar... Meen je werkelijk... Ik dacht dat het een zegswijze was. Onno, 't kan toch niet zijn. Je gaat de schande onzer famielje toch niet publiceren als boek voor de ordinaire boekhandel.

onno Weest ervan verzekerd, vrouw. Ze krijgen d'r lui trekken thuis.

adeleide Wie?! Wie krijgen d'r lui trekken thuis? Amelia, meen je? Van Sandick? Van Hogendorp? De bende? Meen je heus dat ze zich er een moment om zullen bekreunen. Neen, Onno, wij, weerom zullen wij het zijn die onze trekken thuis krijgen. Uitjouwen zal men ons, bespotten, overladen met hoon. Is 't nu nog niet genoeg geweest? Je doet 't niet, hoor je. Ik wil 't niet hebben! Ik eis dat je afziet van dit waanzinnige projet!

onno Waanzinnig? Hoe waag je 't dit projet waanzinnig te noemen dat integendeel juist de vrucht is van lange consciëntieuze overwegingen. Holland is vergiftigd door geruchten. Welnu, ik hen het uniekelijk die dat gif kan wegnemen door het antidotum van de waarheid.

adeleide *sarcastisch* De waarheid!

onno De waarheid, ja. Openbaar ik haar slechts aan het Sekreet Besoigne dan lever ik mij over aan de willekeur van de hertog en zijn factie. Weet ik daarentegen met mijn pamflet de publieke gunst te winnen, dan zal men zich daartegenover hebben te verantwoorden.

adeleide Roekeloze publiceerdift, anders niet! Je gaat nog gelijken op je broer Willem! Die held met de pen, die toen 't erop aankwam, niets maar dan ook niets voor jou heeft vermocht.

onno Willem is een groot dichter, ik hen slechts een pamflettist.

adeleide Poëzie of pamfletten, 't is enerlei! Ik verfoei dat morbide geschrijf. En dan, of men je zal geloven. Niemand zal je geloven.

Niemand. Ook het Sekreet Besoigne niet. 't Is alles een grol! Je hebt immers de verklaring getekend. Hoe meen je dat ooit ongedaan te maken?

onno 'k Heb de verklaring getekend, ja, en wie heeft mij daartoe geprest?

adeleide Ik, ja, ik heb het gedaan. Dat op 't ogenblik zelve de hemel mij met haar vuur hadde vermorzeld. 'k Heb een moment gehad van angst. En je hebt naar me geluisterd. Je hebt dus gelijk, luister niet meer naar me. Publiceer je verweerschriften. Smijt ze de straat op! 't Is al voorbij. We zijn ballingen. Nooit zullen we meer kunnen weggaan uit Friesland. onno Maar exactement, een moment van angst! Mijn vrouw werpt zich aan mijn knieën, smeekt om haar leven en dat van haar kinderen. Wat kan een man doen dan te willen behouden haar die de schat zijns levens is. Daarom heb ik getekend. Dat komt in die verweerschriften, Aleid. Heel Holland zal 't weten.

adeleide *heeft niet meer geluisterd* Treuzel niet, Doekje. Geef ons de thee.

doekje *barst in snikken uit*

adeleide *hard* Huil niet alstjeblieft. Tranen hebben geen nut meer.

doekje Neem me niet kwalijk, mama, papa. 't Wiert me opeens duidelijk dat nu geen man ooit meer om m'n hand zal vragen.

Friesland. Het woud rondom Wolvega. Onno zwerft er rond.

onno Woud rondom Wolvega, eeuwig geboomte, dat eertijds de getuige waart van mijn kinderdromen en jongmans ambitieën. Aanhoor thans mijn wanhoopsgekreun. 't Is uit. Mijn val is volbracht.

Groen om mij heen, couleur der hope,
blus uw glans. Wordt dof en grauw gelijk
de as van mijn ziel. – Ik zeg dat wel fraai.

Op metrum en rijm na is het poëzie. –
Vogelen, omfloers uw kelen! Bont vlinderheir,
leg uw pronkkleed af! Vervliegt bloemodeuren!
De rouw die nu in mij heerst, heerse ook
in 't rond. Een verworpene ben ik, door alles
en allen verlaten. God heeft mij willen slaan
en met Job zeg ik: 'De dag verga waarop ik
geboren wierd. De nacht die zeide: een jongske
is ontvangen die dag zij duisternis. '

Van Brunswijk-Wolfensbüttel, wees vrolijk,
lach u een kriek, ik heb verloren, u is de zege.

Weinig vermoedde ik op de dag dat ik u ter zitting van de Staten
toeduwde: 'Mijnheer, daar is uw plaats niet', dewijl ge op 's prinsen zetel
plaatsnemen wildet, dat weldra 't zelfde prinsje u zijn totale voogdij voor
jaren verlengd gunnen zoude, u daarmee alles wat ge begeerde
naïevelijk in de schoot werpend. De invloed der Harens is weggewist.
Willem noch ik

zelve zijn thans reçu aan het stadhouderlijk hof.

En al haar getrouwen gaf Maaike-Meu 't expresselijk verbod nog een
voet ten onzent te zetten. Knor van genoeg, Oostenrijks zwijn. Wat
deert 't u dat 't gedaan is met Holland.

Ja, 't is ermee gedaan. De leeuw door laffe jagers opgesard, heeft zich
in het arglistig net verward.

stokt Da's een rijm. Naar ik meen ook metrisch niet onaanvaardbaar.

herhaalt De leeuw door laffe jagers opgesard, heeft zich in het arglistig
net verward. – Bizar. Jambische vijfvoet dat. Wat heb ik vandaag?

vervolgt zijn tocht Tijd van doem en ontwrichting, ja dat is 't. Kinderen ontieren hun ouders en van hoog tot laag blijft 't volk onverschillig. Hoe zou zulk 'n land niet ten onder gaan. Mijn verweerschriften, mijn Deducties, wat hebben ze uitgericht? Een stortvloed van schunnige schrijfsels kwam los maar de schreeuw om rechtvaardigheid werd niet geacht. Hard bleef hun gemoed als... *zoekt naar vergelijking, ziet een steen liggen* ...de kei aan mijn voeten, die ik nu opraap gezien ik haar 't liefst in 't gat van de hemel zou smijten en als 't kon er de gansen schepping mee vermorzelen, wijl ik opstandig ben en toorn mij verschroeit, steen die ik nu ook weer terneerleg wijl ik 'n volgend ogenblik zo moede ben en zo moedeloos. De mens die een dwaling beging, wat is zijn keus? Ja, want gedwaald heb ik. En niet de fout die men mij aanwreef, nee, de bekentenis ervan die werd mijn eigenlijke fout! En daarna maakte al wat ik deed 't alleen nog maar erger. 'k Ben teruggekeerd naar Den Haag, heb gezegd: Niemand kan mij iets doen, ik erken slechts een rechter en da's het Hof. Welnu, het Hof zeide: Pleit u vrij. Dit gedaan zijnde middels mijn verweerschriften heeft dat lichaam deze hooghartig in de wind geslagen, ongetwijfeld mede door het publiek maken ervan. 't Geen men niet naar ik hoopte, als een bedreiging ervoer maar als een sottise. Adeleide, had je gelijk? Had ik 't niet moeten doen? Passief moeten blijven, lijdelijk afwachten hoe ik in de vergetelheid zou geraken? Misschien. Maar 't was niet mijn aard. Tot vier malen toe heb ik mij, na tegenpamfletten van de zijde der bende, laten verleiden tot nieuw verweer. Zo is mijn aard. O, god, als ge mij zo geschapen hebt, waarom mij er dan zo voor gestraft? Op dit moment zelve, Vader, woont in Frankrijk een man wiens grote faam en vermaardheid daarop berust dat hij heeft geschreven dat gij niet bestaat. Voltaire, afgod van die blaaskaak Hogendorp. Waarom treft Ge hem niet maar laat hem prospereren terwijl ik, die U altoos heb gediend, terneer lig in het slijk. Bestaat Ge wel? Heeft hij niet gelijk, die Fransoos? Geef mij een teken, Heer, van Uw existentie want uw dienaar is radeloos en krank van twijfel.

raakt in trance en begint geïnspireerd te dichten

Gij die weleer de bittere zorgen,
En 't kwade dat mij overviel,
En 't bang zijn voor de dag van morgen,

Verdraaglijk maakte aan mijnen ziel,
Ik zal deemoedig al uw slagen
En ook de wanhoop zelf verdragen,
Zo gij temidden der ellende
Een teken mij ten troost zoudt zenden...

stokt, ontwaakt uit zijn trance

Wat nu? 't Is schier ongelooflijk. Een gedicht! Is 't van een ander?
Neen, 't viel mij zo in. 'k Heb gedicht. Een wonder! De muze... De muze
heeft...! Ben ik dichter? 'k Was 't nooit. Is dit...

begrijpt dat dit het verlangde teken is

O God, hebt dank! 'k Heb Uw teken verstaan. Zie je wel! Doorgaan
moet ik. Maar geen pamfletten meer, prullarie, de lier bespelen moet ik,
goddelijk zingen en 't volk dat mijn proza heeft gesmaad, ik zal ze in 't
hart raken met mijn strofen. Nu wordt 't mij geopenbaard, o Heer. 't Is al
bestemming en voorzienigheid. Gij hebt mij beproefd om mij in
heerlijkheid weer te doen herrijzen, gelijk de feniks. Ja, Heer, ik zal
zingen, zingen zal ik, en mijn verzen vervolmaken en polijsten en
ciseleren, gelijk de nederige ambachtsman 't werk zijner handen. Zal ik
't kunnen? Ben ik de gave waardig? Geen twijfel meer. 't Lukt! 'k Ben
poëet!

Engelenkoren barsten los.

Het boudoir van Adeleide van Haren op het slot te Wolvega. Zes jaar later...

Adeleide zit alleen en staart mediterend voor zich uit. Na enkele ogenblikken komt Doekje binnen.

doekje U had naar mij gevraagd, mama?

adeleide Ja, Doekje, ik heb je laten roepen wijl ik een presentje voor je heb. *Voici, ma fille. geeft haar een doos*

doekje Een presentje. *maakt doos open* Mais c'est magnifique! De parure van grootma van Hulst. O mama! *vliegt haar om de hals* U bent te goed.

adeleide 'k Had je allang willen belonen omdat je altijd een goede en trouwe dochter bent geweest. En deze dag leek me bij uitnemendheid geschikt.

doekje En mag ik haar vanavond al dragen?

adeleide Mais bien s'ûr. Kom hier. *doet haar het halssieraad om* Waarom denk je dat ik je haar anders geef?

Er wordt geklopt.

Entrez.

betje *op* Mama, 'k ben in tweestrijd wat me te doen staat. 'k Moet vanavond naar de dominee voor bijbelles en wil die eigenlijk voor geen goud verzuimen.

adeleide Wel, Betje, dat is geen drama. Ga eerst naar bijbelles en voeg je daarna bij het gezelschap.

betje Maar zal de vrijer van Doekje dat niet onheus vinden.

adeleide 't Is Doekje's vrijer, Betje, niet de jouwe. Overigens schijnt Van Capellen 'n zeer zachtaardig en bescheiden jonkman. Hoe kleiner 't gezelschap des te meer zal hij zich welbevinden, nietwaar, Doekje?

doekje O zeker. – Kijk, Betje, van mama gekregen.

betje De parure van grootmama Van Hust. 'k Ben niet jaloers. Ik taal niet meer naar opschik.

doekje Dat verandert nog wel als je ook iemand ontmoet.

betje Hoe zou ik iemand ontmoeten? We ontvangen toch niet en ik ga ook nooit uit logeren, zoals jij.

doekje Of ik er van droomde nu juist in Zwolle zo'n aimabel man te zullen ontmoeten. Zodra ik hem zag was ik door hem getroffen. Die vriendelijke goedmoedigheid. Enfin, jelui zult 't zien. Ik was waarlijk verbijsterd toen bleek dat hij zich ook voor mijn persoontje interesseerde.

adeleide Ah, de charme van de eerste ontmoeting! 'k Ontmoette je vaâr op 't statenjacht bij de jaarlijkse monsterring van de zeemacht. Een deftig jong staatsman was hij, zwaar maar voornaam, in zijn zwartfluwelen rok, en van een ernst die de opgewondenheid van de frivole officieren vanzelf op de juiste plaats zette.

doekje Maar hij richtte niet 't woord tot u, wel mama? Toch alleen tot grootpapa.

adeleide Niets dan de gebruikelijke politesses die hem als het ware buiten zichzelf om van de lippen vielen. Wel zag hij mij aan en ik hem. Ah... Het moment was betoverd! Pas veel later heeft hij mij verteld wat hij werkelijk dacht.

doekje Wat was dat maar weer?

adeleide Wel, grootpapa was immers een lelijk man, en je vader dacht: hadde ik Willems talent zo bezong ik de natuur die zo'n dochter uit zo'n vader weet voort te brengen. Voor de inmenging Gods bestaat geen beter getuigenis. *zucht* Toen had hij dus reeds die drang.

betje 'k Zag papa vandaag weer dichten in 't bos toen ik wandelde met de kleinen. Hoewel hij ons zag scheen hij ons niet op te merken. Hij gesticuleerde allerhevigst.

adeleide Hij noemt 't zijn wezenlijke bestemming. Gods wegen zijn wel ondoorgrondelijk.

onno *komt binnen met stapel post en een opengeslagen tijdschrift* Ziehier de post. *smijt de stapel neer* waarbij onder meer de nieuwe Spectator bevattende een kritische beschouwing over het werk van jullie man en vader.

adeleide *koeltjes* Onno, welk een verrassing.

onno Helaas geen aangename, mevrouw. Een of andere nietige penneslaaf scheidt er genoeg in mijn versdrama koudweg neer te sabelen.

adeleide Je Agon? Dat kan toch niet zijn. Je hebt er zo mee geworsteld. onno Hoor toe. *begint voor te lezen* Dat iemand over 't geheel een zeer bekwaam man wezen kan, en nochtans in zeker soort van studie waartoe hij ongeschikt schijnt, ongelukkig kan slagen, heeft de ondervinding door alle tijden, in verscheiden oefeningen en vooral in de poëzie ten overvloede geleerd. Zo de auteur van dit treurspel hieraan gedachtig geweest ware en goede raadslieden gebruikt hadde, zoude hij nadrukkelijk wederhouden zijn geweest van hetzelfde het licht te doen zien. Hoeveel toegevendheid men ook wille gebruiken, men ziet zich, dit stuk doorbladerend, genoodzaakt te zeggen: verzen maken is 's mans zaak niet. Dat het voor ons een raadsel zij wat de auteur mag bewogen hebben om 't in 't licht te geven.

adeleide *zonder het te menen* Tamelijk onbeschaamd. Hoe waagt iemand 't zo over je te schrijven.

onno Verzen maken is 's mans zaak niet. Of zo'n criticaster dat weet. O, ik zie hem al met passer en meetlat over 't boek gebogen of niet een versvoet aan het metrum ontspringt, of de cadans niet ergens hort, of het staand en liggend rijm wel naar behoren wisselt. Maar over 't dichtelijk élan, de levendigheid der verbeelding, de zedelijke schoonheid van 't sujet, over dat alles geen woord.

adeleide Hij heeft 't niet grondig bestudeerd. Dat is zeker.

onno Nooit eerder in de letterkunde is de vadermoord behandeld. En de wijze waarop, is die niet waar en doorvoeld, is 't zinnebeeld dat ik koos niet nobel en treffend: de Javaanse vorst die in de strijd tegen de Oost Indische Compagnie door zijn eigen zoon wordt verraden en neergestoken. O, zeker, ik heb de historie naar eigen noodzaak vervormd. Maar alleen ter versteviging der gedachte. Zo hij mij daarop attaqueerde, 'k zou het billijken zonder 't met hem eens te zijn. Maar hij ziet het zelfs niet, de hansworst!

adeleide Zeer deplorabel. Tiens, Doekje, d'r is ook een brief voor jou. *geeft de brief aan Doekje*

doekje Een brief voor mij. *gaat lezen*

onno Goede raadslieden! 'k Had goede raadslieden moeten gebruiken kwebbelt de auteur. Wie meent hij dan? De zemelaars van de dichtgenootschappen waartoe ieder dichter met een gram werkelijk talent zich zou schamen te behoren. Ook Willem was er geen lid van.

Ah, Willem, dichterbroer, hoe mis ik je nu. Gij waart de enige aan wiens oordeel ik waarde zou hechten, maar je bent dood. 'k Weet dat jij mijn Agon hadde geacht.

doekje ontzet Neen, neen, 't kan niet! 't Mag niet waar zijn! *barst in huilen uit*

adeleide Wat is er, Doekje? Je huilt.

doekje Hij komt niet vanavond. Hij schrijft me af!

adeleide Laat lezen die brief.

grist brief naar zich toe en vliegt er doorheen

doekje *snikt* Quelle insolence! En dat zonder opgaaf van redenen. De reden is zonneklaar.

betje 't Is 't schandaal, nietwaar? Ja, zo gevoel ik 't. 't Is 't schandaal.

adeleide Zwijg, domme gans. 't Schandaal is zes jaar geleden. 't Ware misdadig daar nu als huwelijkspretendent nog een cas van te maken.

betje Maar Doekje zei 't. Ze zei 't zelve toen ze 't mij 't eerst vertelde. 'k Weet niet of hij serieus is en of hij afweet van het schandaal. Zo heeft ze 't mij gezegd.

doekje Natuurlijk is 't dat schandaal! Dat gevloekte schandaal!

adeleide Ik betwijfel het maar als dat zo is, dan dank je 't aan je ontaarde zusters en zwagers.

doekje Mijn zusters en zwagers, waren ze wel zo ontaard?! 'k Had hun partje moeten kiezen, niet jullie kant. Dan zou ik thans niet beschimmelen als oude vrijster in Friesland.

adeleide Wat godloze taal, Doekje. Enfin, je bent jezelf niet.

onno Wat 's dat? Al dit fracas om de jonge heer Van Capellen? 'k Zeg je nu reeds dat ik mijn toestemming tot 't huwelijk nooit hadde gegeven wijl 't een losbol is. Men heeft mij geschreven over een reeks maîtresses.

Hij hadde je zeker ongelukkig gemaakt.

doekje Wie weet althans niet door bloedschande te plegen met zijn eigen kinderen, zoals gij!

onno Wat?

doekje Hoe durft iemand als gij nog over iemand een oordeel vellen.

Want de misdaad, ge hebt hem begaan en ik heb begrepen waarom. O, 't was geen lust, 't was een gril! Uw leven als braaf regent waart ge zat, ge wildet wat anders, 't was ennui, verveling!

onno Quelle théorie.

doekje Welnu, een ander leven hebt ge gekregen, de grietman als poëet! Ge verlustigt u in uw bespottelijke verzen, maar een ding is zeker, 't is zelfmisleiding! Ge waart een goed staatsman en zijt een slecht dichter!

adeleide Silence!

doekje Ach, mama, u weet 't zelve zeer goed.

adeleide Wat weet ik zeer goed? Niets weet ik zeer goed, behalve dat Van Capellen jou niet heeft afgeschreven om 't schandaal. Hij wil je niet, ma fille, omdat je niet mooi genoeg bent, je hebt geen charme, je bent alledaags.

Doekje zwijgt, maakt de parure los en werpt die Adeleide voor de voeten. Exit.

betje U hebt gelijk, mama, Doekje is niet mooi. Ik ben het ook niet maar zij evenmin.

adeleide Zo is 't goed, Betje. Ga nu maar.

Betje exit.

pauze

onno 'k Ben een slecht dichter. De criticaster zegt het, mijn dochter is 't met hem eens en, naar ik vrees, ook mijn gade.

adeleide 'k Ben een domme vrouw. Ik begrijp niets van poëzie.

onno Ik geef er de brui aan. Ik doe 't niet meer. 't Meisje heeft gelijk: 't is zelfmisleiding.

adeleide Zelfmisleiding. Wat is zelfmisleiding en wat is 't niet. Je moet zelf decideren, maar mij zou 'top 't hevigst teleurstellen, zo je je van de wijs brengen liet door 't geschrijf van een rien de rien en de dépit van een afgewezen jong meisje. Je zeide, Onno, een van God geroepene te zijn, welnu, anderen staan daar buiten. Jij alleen bent het die Hem hebt horen roepen. Wat mijzelve betreft, ik geloof je, in alle eenvoud meen ik dat je zijn stem hebt gehoord.

onno Hoe waar. Adeleide, je vous adore.

adeleide Merci, mon ami.

onno Hoe kan 't dat ik die je adoreer, je toch ook zoveel verdriet heb gedaan?

adeleide Niet jij, Onno, zij.

onno Zij ja, zij! 't Moet vaak in je kolken en gisten, Aleid. Want al wilde je je nooit reconciliëren, al heb je hun laatste brieven zelfs niet meer

beantwoord, 't vreet nog steeds aan je hart, nietwaar? Hoe gruwelijk ook wat de troupe ons misdaan heeft, 't blijven ten slotte je kinderen.

adeleide Je vergist je, mijn vriend. 't Deert me niet meer.

onno Toch, stierve ik eerder dan gij, zou je je dan niet met hen verzoenen over mijn graf? Zij menen van wel. 't Stond in hun laatste schrijven.

adeleide *bijna tot zichzelf* Ik heb nooit van mijn kinderen gehouden. Ik hield altijd alleen van jou.

onno *na een ogenblik* Donnez-moi votre main.

adeleide *reikt hem haar hand, hij overdekt haar hand met kussen, dan*
Adeleide, mijn muze!

enkele maten muziek

doek

Schandaal in Holland ging bij Toneelgroep Centrum in première op 25 maart 1983 in de Toneelschuur in Haarlem

onno Carol van Herwijnen
adeleide Coby Stunnenberg
amelia Henriëtte Tol
caroline Ria Marks
doekje Marieke van der Pol
betje Ada Bouwman
sandick Peter Blok
willem Serge Henri Valcke
van der dussen Pollo Hamburger
froukje Son Koper
tiddinga Ben Hulsman
brouwer Luk van Mello

Regie Mette Bouhuijs
Dramaturgie Helen de Zwart
Kostuums Leonie Polak
Decorontwerp Paul van den Berg
Muziek Jeroen van der Linden

www.theaterencyclopedie.nl/wiki/Schandaal_in_Holland_-_Toneelgroep_Centrum_-_1983-03-25

Guus Vleugel (1932-1998), dichter, liedjesschrijver, romancier, columnist en toneelschrijver, debuteerde in de jaren vijftig van de vorige eeuw als dichter onder het pseudoniem Guus Valleide. Daarnaast schreef hij liedteksten o.a. voor Wim Sonneveld, Conny Stuart e.a. In 1962 schreef hij met Cabaret Lurelei spraakmakende en controversiële teksten. Met name die in de vertolking van Jasperina de Jong maakten hem tot op vandaag tot één van de zeer groten in de kleinkunst. In 1978 begon zijn samenwerking met Ton Vorstenbosch. Het eerste toneelstuk dat ze samen schreven was *De Miraculeuze Come-back van Mea L. Loman*. voor Toneelgroep Globe.

Ton Vorstenbosch (1947-2017), toneelschrijver en scenarist, studeerde regie aan de Amsterdamse Toneelschool en debuteerde nog tijdens zijn opleiding als schrijver met het toneelstuk *De Stok* bij de Haagse Comedie. Vanaf 1976 schreef hij ook voor Toneelgroep Centrum. In 1978 begon zijn samenwerking met Guus Vleugel. In 1998 werd zijn *Wilhelmina: Je Maintiendrai* het meest gespeelde stuk van de afgelopen decennia. Ook de daarop gebaseerde televisieserie *Wilhelmina* had hoge kijkcijfers. Voor de soloactrice Nel Kars schreef Vorstenbosch een aantal monologen over het koningshuis.

Toneelwerk

Guus Vleugel & Ton Vorstenbosch

Angst en Ellende in het Rijk van Kok – 1999

Srebrenica – 1996

In de Dromocratie – 1983

Sterke drank in Oud-Zuid – 1983

Schandaal in Holland – 1983

De Miraculeuze Come-back van Mea L. Loman – 1982

Ton Vorstenbosch

Buigen voor Oranje – 2012

De Barones – 2005

Koningin Emma, redster van Oranje – 2004

Annie M.G. Schmidt, de dochter van de dominee – 2003
Niet eens in de gaten dat het de Mooiste Tijd was... – 2002
Prinses Marianne – 1999
Wilhelmina: Je Maintiendrai – 1998
De Stille Kracht – 1997
Hendrik en Wilhelmina – 1993
De Russisch Oranje – 1991
Koningin Sophie – 1988
De Nar van de Paus – 1986
Lang ben ik vroeg geen slapen – 1986
Brisant – 1986
Vitaliteit – 1984
Mata Hari – 1978
Een Nagelaten Bekentenis – 1978
Scheiden – 1977
Van de Koele Meren Des Doods – 1976
De Andere Wereld – 1975
De Stok – 1974

E. (Eduard) du Perron (1899-1940) stamde uit een adellijk Frans geslacht dat generaties lang in Nederlands-Indië gevestigd was. Hij groeide op op Java en verhuisde na de Eerste Wereldoorlog naar Europa, waar hij verbleef in Parijs en Brussel. In 1922 trok Du Perron naar Montmartre waar hij een tamelijk bohémien bestaan leidde en kennismaakte met schilders en schrijvers van dat moment. In 1923 verscheen zijn eerste boek, *Manuscrit trouvé dans une poche*. In Antwerpen ontmoette hij Paul van Ostaijen, Gaston Burssens en de schilder Willink, en was hij een van de oprichters van het tijdschrift *De Driehoek*. Hij raakte meer en meer georiënteerd op de Nederlandse literatuur en in 1931 schreef hij het geruchtmakende essay *Uren* met Dirk Coster. Hij richtte het tijdschrift *Forum* op, dat door zijn invloed en die van Menno ter Braak toonaangevend werd in de Nederlandse literatuur van voor én na de Tweede Wereldoorlog. In 1932 trouwde hij met Elizabeth de Roos aan wie hij zijn grote roman *Het land van herkomst* (1935) opdroeg.

Als dichter publiceerde Du Perron verscheidene bundels, waarvan *Parlando* (1930) de bekendste werd. Zijn poëzie en poëzieopvattingen inspireerden een hele generatie, zoals de hele latere Criterium-groep waaronder Gerard den Brabander, Jac. van Hattum en Ed. Hoornik.

Schandaal in Holland was in september 1939 uitgekomen bij uitgeverij Leopold in Den Haag en opgedragen aan Hugo Samkalden. Bovenaan de titelpagina staat in cursieve hoofdletters, tussen twee liggende streepjes:

DE ONZEKEREN.

www.eduperron.nl

Onder de titel *Stoffige Stukken* geeft theatercollectief Nineties samen met De Nieuwe Toneelbibliotheek in 2022 zes teksten opnieuw uit. Toneelekten die ooit geschreven werden voor, en gespeeld werden door Toneelgroep Centrum in Theater Bellevue.

Stoffige Stukken is een ode aan de Nederlandse toneeltekst. De stukken werden in de jaren zeventig en tachtig geschreven en reflecteerden op die tijdsgeest. Theatercollectief Nineties houdt deze teksten anno 2022 tegen het licht. Ze doen hiermee een indirecte oproep vaker de archiefkast in te duiken om de theaterbodem vanwaaruit zij theater maken te bestuderen en te bevragen.

De zes boekjes werden gepresenteerd en nadrukkelijk onder de aandacht gebracht op 15, 16 en 17 april 2022 in Theater Bellevue in Amsterdam.

- #596 Ton Vorstenbosch en Guus Vleugel – *Schandaal in Holland*
- #597 Paul Haenen – *Bemoeizucht*
- #598 Maria Goos – *Tussen zussen*
- #599 Herman Lutgerink – *Een zeer bijzondere dag*
- #600 Jan Arends – *Keefman*
- #277 Wim T Schippers – *Kutzwagers*

Concept en regie: Anne Maike Mertens, i.s.m. Mette Bouhuijs. Een samenwerking tussen Nineties Productions, Theater Bellevue, De Nieuwe Toneelbibliotheek en Podiumkunsten-net.

Met dank aan: Maria Goos, Helen de Zwart, Carel Alphenaar, Paul van de Berg en Jeannette Smit.

Kutzwagers werd eerder al als Sleuteltekst door DNTB uitgegeven.